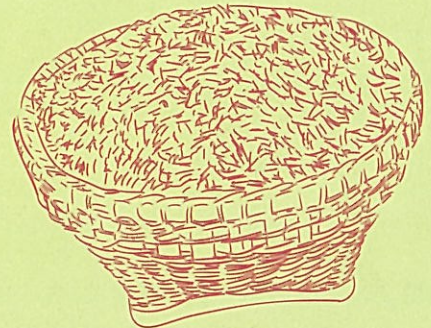
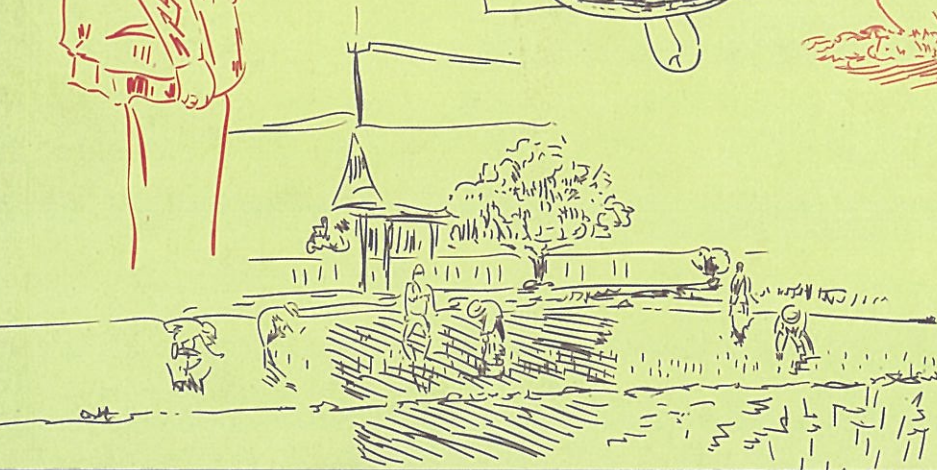
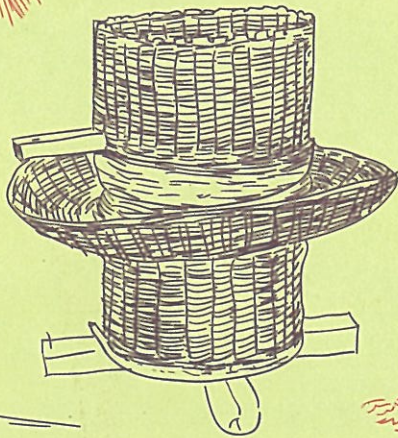
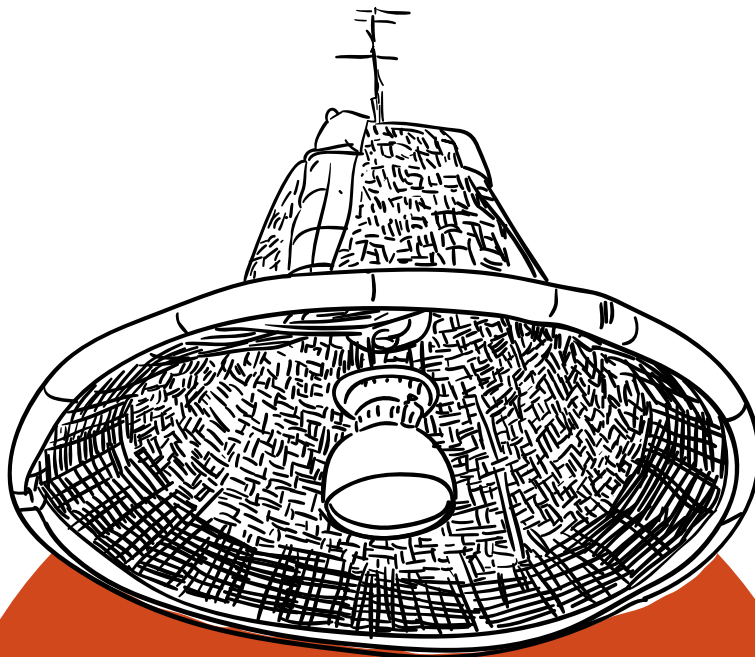

การจัดการ โดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

ประเด็นนโยบายสาธารณะ

การจัดการ โดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

- ประเด็นนโยบายสาธารณะ -

การจัดการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง: ประเด็นนโยบายสาธารณะ. --
กรุงเทพฯ : เพนไท, 2556.

114 หน้า.

1. นโยบายสาธารณะ. I. ชื่อเรื่อง.

320.6

ISBN 978-616-329-018-2

•

บรรณาธิการอำนวยการ

ดวงพร เสงบุญพันธ์

กองบรรณาธิการ

สำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน

ผู้จัดการ

เนาวรัตน์ ชุมยวง

•

บรรณาธิการ

อาทิตย์ เคนมี

ออกแบบปกและรูปเล่ม

ณัฐพัฒน์ อาชวรงค์สรรค

พิสูจน์อักษร

ศิรินทร์ วังเข็้น

•

สถานที่ติดต่อ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

อาคารศูนย์เรียนรู้สุขภาวะ เลขที่ 99/8

ซอยงามดูพลี แขวงทุ่งมหาเมฆ

เขตสาทร กรุงเทพฯ 10120

โทรศัพท์ 0 2343 1500

โทรสาร 0 2343 1551

www.thaihealth.or.th

•

ดำเนินการผลิตโดย

เพนไท พับลิชซิ่ง

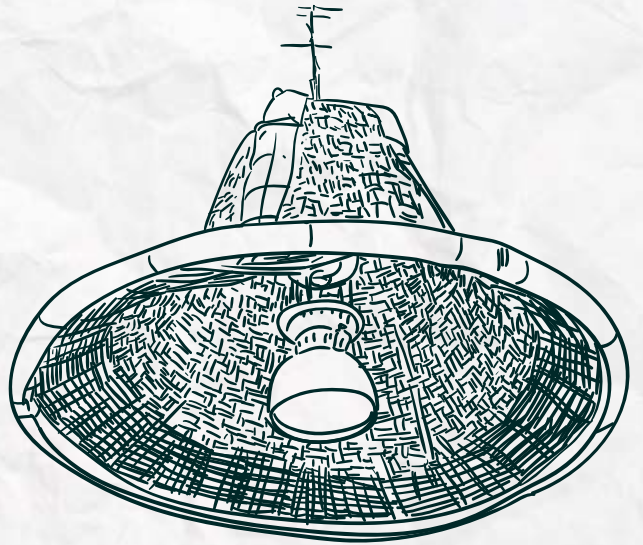
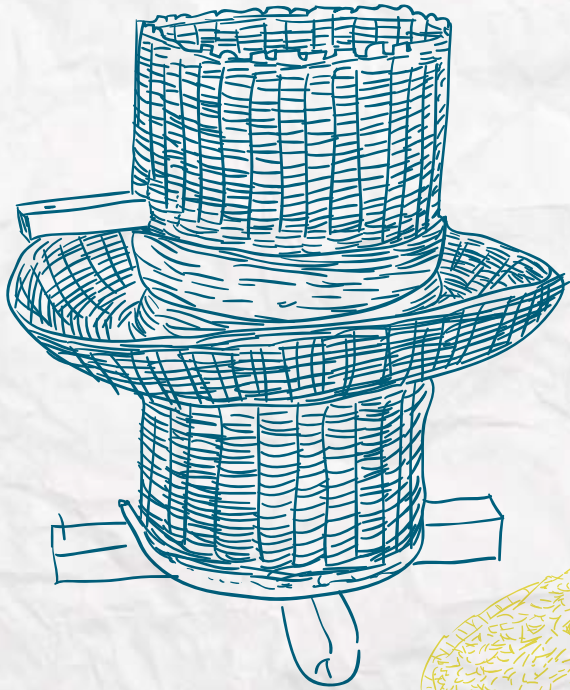
Pen Thai Publishing

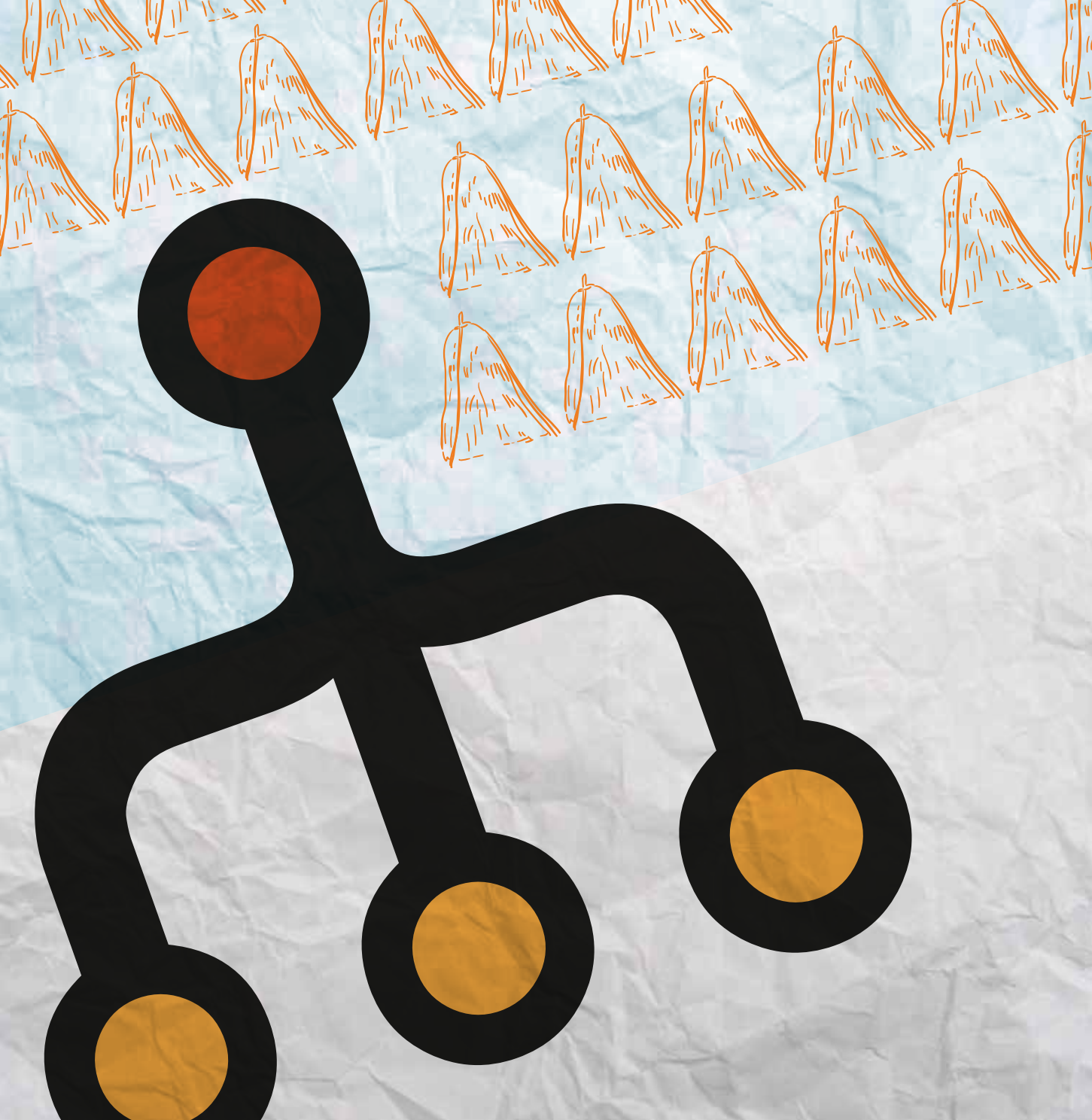
โทรศัพท์ 0 2736 9918

โทรสาร 0 2736 8891

waymagazine@yahoo.com

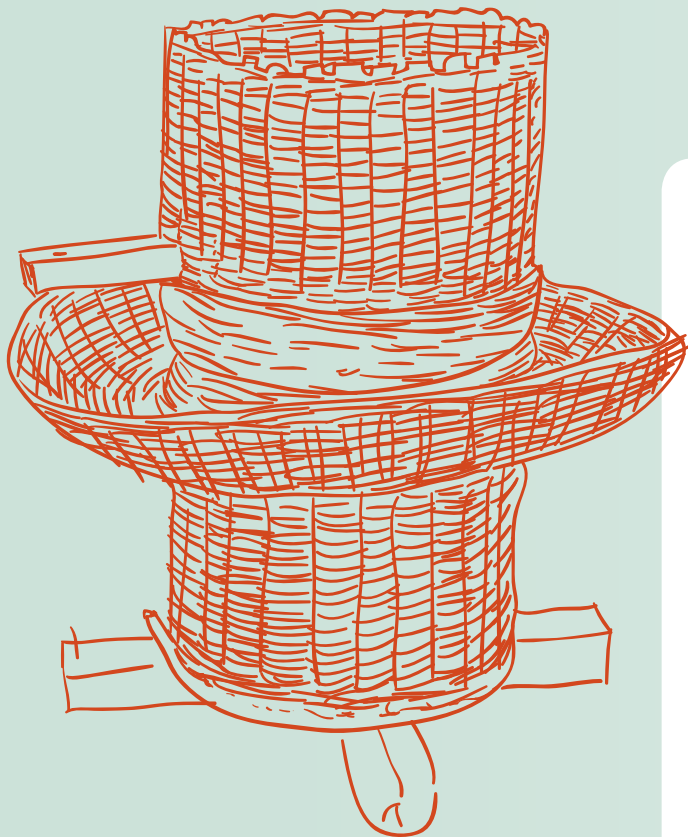

การจัดการ โดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

- ประเด็นนโยบายสาธารณะ -

คำนำ

ถึงเวลาที่ยุคสมัยต้องเปลี่ยนแปลง ประเทศไทยบอบช้ำมากเกินพอ จากผลพวงของการพัฒนาที่มุ่งสู่เส้นทางความเจริญด้านวัตถุ แต่เพียงอย่างเดียว จนเกิดความลึกลับ เหลื่อมล้ำ ความยุติธรรม ผู้คนถูกแบ่งแยกออกเป็นชั้นๆ ตามฐานะความมั่งมี ความรวย-ความจน สูง-ต่ำ กลายเป็นบรรทัดฐานของค่านิยมสมัยใหม่ที่ผู้คนวัดกันที่มูลค่าของวัตถุ แทนที่จะให้ค่าความเป็นมนุษย์

หลายทศวรรษที่ล่วงผ่าน คุณล้าวยกับประเทศจะเจริญก้าวหน้าอย่างไร่นดี เมื่อเทคโนโลยีและความสะดวกสบายเข้ามาแทนที่เราใฝ่ฝันที่จะก้าวสู่ยุค 4G ยุคไฮสปีดเทรน ยุคที่ต้องแข่งขันกันที่ความเร็ว ทว่าบางครั้งเรากลับหลงลืมอะไรบางอย่าง ลืมกระทั่งถิ่นฐานบ้านเกิด

ลืมหินดินกลิ้งหญ้า ลืมรากเหง้าและภูมิปัญญาของบรรพชน ทั้งยังหมั่นแคลงว่านั่นเป็นความล้าสมัย

นับวันผู้คนก็ยิ่งถอยห่างจากตัวเองมากขึ้นทุกขณะ ในนาที่ที่ฝูงชนต่างพากันแซงชั้นว่าทวนกระแสแล้วเพื่อหวังจะพิชิตอีกฟากฝั่งหนึ่ง กระทั่งเมื่อถึงจุดที่เท้าไม่สามารถเหยียดถึงพื้นดินด้านล่าง และพบว่าตัวเองกำลังจะล้าลักหน้าตาย เมื่อหันหลังกลับไปมองยังจุดที่จากมา ก็เรียกได้ว่าแทบจะสายเกินจะว่ายกลับ

ในเมื่อเห็นแล้วว่า เส้นทางการพัฒนาที่กำลังดำเนินอยู่นี้ได้ทิ้งร่องรอยความวิบัติไว้มากมายเพียงใด หากยังไม่ล้าเลิกตั้งแต่ตอนนี้ บางทีเราอาจไม่มีโอกาสที่จะหวนกลับไปยังจุดที่เราจากมา

ถึงเวลาที่เราต้องย้อนกลับมามองที่จุดเริ่มต้น จากจุดที่เล็กที่สุดของหน่วยสังคม ณ หมู่บ้าน ชุมชน ตำบล ที่ไหนสักแห่ง

ทำไมต้องเริ่มต้นจากพื้นที่?

คำตอบที่มีอาจคล้ายกับวลีของขบวนการภาคประชาชนในยุคแรกเริ่มที่ว่า ‘คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน’ จนถึงยุคต่อมาที่มีการกระจายอำนาจและมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีวาทกรรม ‘ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง’

หนังสือเล่มนี้จะพาผู้อ่านไปพบกับคำตอบนั้น ณ หมู่บ้านตำบลต่างๆ หลายที่หลายแห่งในประเทศไทยที่ได้ผ่านการพิสูจน์จนเป็นที่ประจักษ์แล้วว่า การยืนด้วยลำแข้งตนเองนั้นทำให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีเพียงใด

มิติความสำเร็จของชุมชนต่างๆ ที่ได้รวบรวมไว้ใน ณ ที่นี้ ล้วนสมบรูณ์เพาะขึ้นจากประสบการณ์ การล้มลุกคลุกคลาน ลองผิดลองถูก จนกระทั่งพวกเขาได้เรียนรู้วิถีการใช้เครื่องมือในการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นระบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม การสร้างสวัสดิการชุมชน การพัฒนาเด็กและเยาวชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การทำเกษตรกรรมยั่งยืน การลงทุนด้านสุขภาพ การจัดการภัยพิบัติ

รวมถึงการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ให้สามารถดำรงอยู่รอดได้ด้วยตนเอง

คงไม่เกินเลยนัก หากจะเรียกว่าชุมชนเหล่านี้คือต้นแบบของการพัฒนาที่มีคุณค่ามากพอที่จะให้ชุมชนอื่นๆ ได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ จากชุมชนหนึ่งขยายไปสู่อีกชุมชนหนึ่ง เชื่อมโยงและสร้างแรงบันดาลใจไปสู่ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค หรือทั่วทั้งประเทศ เพื่อเกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมือที่เหนียวแน่นและยั่งยืนต่อไป

แล้ววันหนึ่งจะถึงวันที่ผู้คนไม่ต้องดิ้นรนว่ายฝ่ากระแสที่เรต่างไม่คุ้นเคย

ชุมชนท้องถิ่นจะต้องเป็นผู้กำหนดชะตากรรมตนเอง มิใช่เป็นเพียงหมากตัวหนึ่งที่ถูกลากูไปบนกระดานที่ใครก็ไมรู้เป็นผู้นำหนดกติกา ■

ดวงพร เสงบุญพันธ์

ผู้อำนวยการสำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

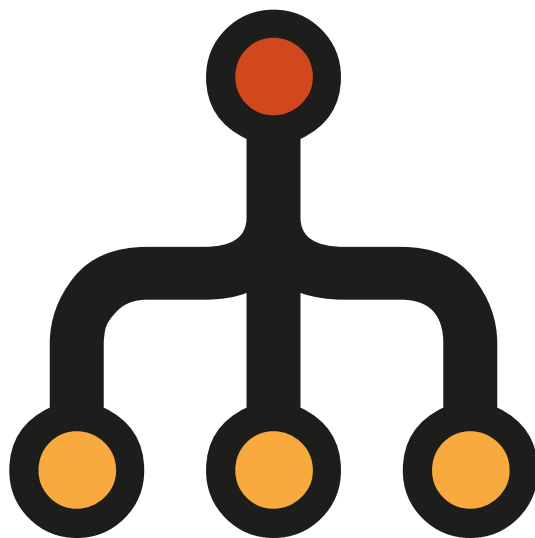

สารบัญ

●	การบริหารจัดการท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม	12
●	การจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชน	26
●	การเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน	36
●	ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	48
●	เกษตรกรรมยั่งยืน	60
●	การดูแลสุขภาพชุมชนโดยชุมชน	72
●	การลงทุนด้านสุขภาพโดยชุมชน	82
●	การจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนท้องถิ่น	92
●	เศรษฐกิจชุมชน	102

การจัดการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง
{ การบริหารจัดการท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม }

1

การจัดการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

☰ การบริหารจัดการท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม

สร้างสรรค์สังคมใหม่... คนละไม้ละมือ

ในมุมมองของนักปรัชญาการเมืองและอาจารย์ผู้สอนวิชาปรัชญาการเมืองมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ไมเคิล แซนเดล มองว่าหากเราเห็นตรงกันว่าสังคมที่ยุติธรรมนั้นต้องอาศัยสำนักชุมชนที่เข้มแข็ง สังคมนั้นต้องหาวิธีปลูกฝังจิตสาธารณะให้แก่พลเมือง พลเมืองจำเป็นต้องมีสำนึกที่ทุ่มเทให้กับประโยชน์สาธารณะ เขาเชื่อว่าชุมชนหรือสังคมใดก็ตามจะต้องหาวิธีต่อต้านแนวคิดเรื่องชีวิตที่เน้นแต่ประโยชน์ส่วนตัว หากเราเชื่อแซนเดล พลเมืองจะต้องมีส่วนร่วมกับสาธารณะ สมาชิกในชุมชนมีความกระตือรือร้นในปัญหาและการพัฒนาของชุมชน คำถามที่ตามมาก็คือ ทำอย่างไรให้สมาชิกหรือพลเมืองในชุมชนใดชุมชนหนึ่งได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของชุมชนเพื่อประโยชน์ร่วมของชุมชน

‘มรรค 8 ทางสังคม’ เป็นแนวคิดเชิงสังคมที่ใช้ภาษาและวิถีคิดทางศาสนาที่นำเสนอโดย ศ.นพ.ประเวศ วะสี แนวความคิดนี้ตั้งอยู่บนการหาสาเหตุแห่งความทุกข์ร่วมของชุมชนของสังคม หากรวมศูนย์เข้าส่วนกลางมากเกินไป

จะเป็นต้นตอของความทุกข์ยาก เพราะฉะนั้นเมื่อรู้ต้นเหตุแห่งทุกข์ก็ควรหาทางดับทุกข์นั้น ในมุมมองของ ศ.นพ.ประเวศ ‘นิโรธ’ ในที่นี้คือ การกระจายอำนาจไปสู่ชุมชนท้องถิ่น และ ‘มรรควิธี’ คือการได้มาพูดคุยร่วมกัน

บรรณ 8 ทางสังคมที่อธิบายผ่านภาษาศาสตร์เป็นอย่างไร

- การมีกัลยาณมิตร ซึ่งมีทั้งที่เป็นองค์กรที่มาสนับสนุนการรวมตัวในรูปแบบต่างๆ
- การสร้างจิตสำนึกใหม่ เป็นจิตสำนึกแห่งความเป็นพลเมือง มีจิตสำนึกที่จะทำเพื่อส่วนรวม
- การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำเต็มพื้นที่ เปลี่ยนจากสังคมทางตั้งไปเป็นสังคมทางราบ นั่นก็คือประชาสังคม
- การจัดการตนเองหรือการปกครองตนเอง ให้ชุมชนจัดการตนเอง ท้องถิ่นจัดการตนเอง จังหวัดจัดการตนเอง
- การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- การสร้าง
- การสื่อสารที่ดี การสื่อสารที่ชุมชนท้องถิ่นรู้ถึงกันหมด
- การพัฒนานโยบาย ซึ่งต้องรวมกันเป็นพลังเพื่อขับเคลื่อนนโยบายที่ถูกต้อง

“นโยบายสาธารณะเป็นเรื่องสำคัญ ...พลังพลเมืองต้องมาขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ต้องเป็นผู้กำหนดนโยบายให้นักการเมืองซึ่งเป็นคนส่วนน้อยทำตามนโยบายที่ถูกต้อง ตรงนี้อาจเป็นการเมือง แต่เป็นการเมืองที่ใหญ่กว่าพรรคการเมือง เรียกว่าการบ้านเมืองก็ได้ เรียกอย่างนี้เพื่อให้ใหญ่กว่าการเมือง เป็นประเทศ เป็นทางสายกลาง เป็นพลังสร้างสรรค์ไม่แบ่งขั้ว”

แม้มุมมองของนักปรัชญาการเมืองอย่างแซนเดลและมุมมองของ ศ.นพ.ประเวศ จะแตกต่างกันโดยภาษาที่ใช้อธิบาย คนหนึ่งอธิบายด้วยภาษานักปรัชญาการเมือง อีกคนอธิบายด้วยภาษาศาสตร์ แต่ทั้งสองมุมมองก็มีจุดร่วมอย่างหนึ่ง คือการมีส่วนร่วมของพลเมืองเพื่อประโยชน์สาธารณะ

เราเดินทางไปยัง 3 ชุมชนท้องถิ่นของประเทศไทย เพื่อความหรรษาประชมสำหรับ 2 มุมมองข้างต้น ●

1

สภาผู้นำชุมชนเทศบาลตำบลหนองพลับ อำเภอหัวหิน ประจวบคีรีขันธ์

ถ้ายังจำได้ มรรคประการที่สามของ ศ.นพ.ประเวศ บอกว่า การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำเต็มพื้นที่ จะเป็นพลังที่จะทำให้เกิดความสำเร็จ เกิดเป็นประชาสังคม เปลี่ยนแปลงจากสังคมทางตั้งไปเป็นสังคมทางราบ

ชุมชนเทศบาลตำบลหนองพลับเป็นตัวอย่างหนึ่งของสังคมทางราบ ชุมชนแห่งนี้ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างทะเลและภูเขา เป็นจุดผ่านของนักท่องเที่ยว ภายในเทศบาลชุมชนหนองพลับแยกย่อยเป็น 7 ชุมชน สมาชิกในชุมชนหนองพลับส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รั้งจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม และค้าขายเป็นบางส่วน

สภาผู้นำชุมชนตำบลหนองพลับ คือรูปธรรมของการมีส่วนร่วมของพลเมือง

ประเสริฐ มูลเกตุ ประธานสภาผู้นำชุมชนตำบลหนองพลับ บอกว่า ในสมัยที่ชุมชนยังไม่มีเวทีแห่งนี้พื้นที่แกนกลาง สมาชิกชุมชนต่างคนต่างอยู่ ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาไม่หยิบยื่นความช่วยเหลือให้เพื่อนบ้านรั้วติดกัน แต่การเป็นผู้ตามอย่างเดียวทำให้เกิดปัญหาการเข้าไม่ถึงข้อมูลข่าวสารจากทางราชการและเทศบาลตำบล ความร่วมไม้ร่วมมือของสมาชิกในชุมชนกับผู้บริหารชุมชนอย่างเทศบาลตำบลจึงเชื่อมไม่ถึงกัน ทำให้การสื่อสารหรือการทำงานเกิดความไม่ครอบคลุมในพื้นที่และไม่ตรงความต้องการของคนในชุมชน

หลังตัวแทนจากชุมชนไปศึกษาดูงานต่างพื้นที่ที่กลับมาจึงมีความคิดก่อตั้ง ‘สภาผู้นำชุมชน’ และมองว่านี่คือทางออกของปัญหาชุมชน จึงดำเนินการจัดตั้งสภาผู้นำในระดับตำบล โดยมีผู้ดำเนินการคือประธานชุมชนทั้ง 7 แห่ง คัดเลือกตัวแทนชุมชน ชุมชนละ 5 คน เข้ามาเป็น

ตัวแทนสภาผู้นำ

สภาผู้นำชุมชนหนองพลับในระยะเริ่มแรกเป็นเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างตัวแทนที่มาจากชุมชนทั้ง 7 แห่งว่าแต่ละชุมชนมีปัญหอะไร แต่ละชุมชนต้องการอะไร โดยในการประชุมจะมีตัวแทนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาร่วมรับฟังปัญหาเพื่อนำไปแก้ไขขับเคลื่อนต่อไป

“ยกตัวอย่างเช่น ถ้าชุมชนนี้นำเสนอปัญหาเรื่องขยะ ก็จะมีกองสาธารณสุขมานั่งร่วมพูดคุย แกนนำชุมชนแต่ละแห่งจะเปิดประเด็นว่ามีปัญหอะไร ถ้าในขณะนั้นกองสาธารณสุขมีข้อมูลก็จะตอบทันที แต่ถ้าไม่มีก็จะนัดหมายวันเวลาในการลงพื้นที่เพื่อนำปัญหาลงไปแก้ไข”

ในระยะแรกเริ่ม ประเสริฐยอมรับว่า แม้แต่ตัวเขาเองยังมองเห็นประโยชน์จากสภาผู้นำชุมชนเพียงเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นประปา ถนน ถึงขยะ แต่สิ่งที่ประเสริฐไม่คาดคิดว่าจะเป็นผลตามมาจากการมีสภาผู้นำชุมชนก็คือ

การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนหนองพลับ

“สิ่งที่ไม่ได้คาดหมายเลยคือ สมาชิกในชุมชนนี้สามารถตั้งเป้ากลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามาร่วมมือกันได้ เช่น สภาเยาวชน” ประเสริฐบอกว่า บางครั้งเราไม่มีทางรับรู้ถึงสิ่งที่เกิดในกรอบสี่เหลี่ยม หากคนในกรอบสี่เหลี่ยมไม่ออกมาบอกกล่าว

“พื้นที่ในโรงเรียน เมื่อก่อนเราไม่เคยรับรู้ถึงปัญหาจนประมาดพอไหม เด็ก ๆ ยังขาดอะไรพอเราเชิญสภาเยาวชนเข้ามาร่วมพูดคุยในสภาผู้นำชุมชน มันทำให้เรารับรู้ปัญหาของพวกเขามากขึ้น เด็กนักเรียนก็ได้ประโยชน์”

บางชุมชนในเทศบาลตำบลหนองพลับอยู่ใกล้โรงงาน

อุตสาหกรรม ซึ่งมีชาวต่างด้าวเข้ามาทำงานเป็นจำนวนมาก ด้วยเงื่อนไขสังคมที่แตกต่างกันเมื่อมาอยู่ร่วมกันจึงเกิดปัญหา และปัญหานี้ได้ถูกนำเสนอในสภาผู้นำชุมชนและได้รับการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

“ชาวพม่าที่เดินทางเข้ามาทำงานที่โรงงานอุตสาหกรรมทำให้บางชุมชนมีประชากรแฝงจำนวนมาก ปัญหาที่ตามมา 2 เรื่องคือ กฎจราจรและขยะ เราจึงเชิญแกนนำของชาวพม่ามาร่วมพูดคุยในสภาผู้นำชุมชน เพื่อจะบอกเขาว่าปัญหาที่เราเจอคืออะไรและสร้างเป็นข้อตกลงร่วมกัน”

เมื่อมีการสื่อสารที่ถูกต้อง การแก้ปัญหาจึงสร้างสรรค์ทุกวันอังคารในสัปดาห์แรกของเดือนเป็นวาระการ

ประชุมสภาผู้นำชุมชน ซึ่งตัวแทนและชาวบ้านแต่ละ หมู่จะมาโดยไม่ต้องประกาศผ่านเสียงตามสาย ถ้า พูดด้วยสำนวนของประเสริฐก็ต้องว่า “มาประชุม กันแบบอັตโนมัต”

“ผมคิดว่าที่ชาวบ้านให้ความร่วมมือ เพราะ สภาผู้นำชุมชนทำงานชัดเจน คนในชุมชนมองเห็น ประโยชน์ของสภาผู้นำ ปัญหาต่าง ๆ ได้รับการแก้ไข พวกเขามีสิทธิ์มีเสียง มันจับต้องได้”

สภาผู้นำชุมชนแห่งหนองพลับไม่ได้มีอำนาจ บริหาร แต่สิ่งที่ทำให้สมาชิกในชุมชนมองเห็น ประโยชน์ เพราะมีการทำงานอย่างจริงจัง ชุมชน เสนอปัญหาและความต้องการไปยังสภาผู้นำชุมชน โดยมีตัวแทนของชุมชนแต่ละแห่งประสานไปยัง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกิดเป็นกระบวนการทำงาน ที่เป็นรูปธรรม

ถามประเสริฐ - อะไรคือความต้องการของ ชาวหนองพลับ เขาบอกว่า “ทุกคนต้องการความ สะดวกสบาย ความเสมอภาค และพวกเขาต้องการ มีความสำคัญ มีสิทธิ์มีเสียง และเมื่อเขาได้เข้ามา ร่วม มันก็ตอบสนองเขาได้ สภาผู้นำชุมชนก็เข้มแข็ง ชาวบ้านก็เข้มแข็ง มันเกือกลมกัน”

วันอังคารแรกของเดือน ชาวหนองพลับจะ มาประชุมสภาผู้นำชุมชน โดยไม่ต้องป่าวประกาศ หรือถูกผู้ถูกกันมา กระนั้นประเสริฐยังให้คะแนน ชุมชนตัวเองเพียง “90-95 คะแนน จากคะแนนเต็ม ร้อยนะ ตอนนั้นมันเดินไปเองได้โดยไม่ต้องคอยจ้ำจี้ จ้ำจ๊า กัน แต่ผมเชื่อว่าพวกเรายังมีศักยภาพกว่านี้” ■

2

ลงแขกลงคลอง ณ ตำบลบางคนที่ สมุทรสงคราม

ชุมชนบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงคราม เป็น ที่ราบลุ่มอยู่ติดทะเล ยามน้ำขึ้น น้ำในลำคลองจะ เพิ่มระดับสูงท่วมพื้นที่ คนโบราณใช้ภูมิปัญญา อันชาญฉลาดด้วยการวางผังขุดคลองทำดิน ยกร่อง และร่องสวนทั้งหมดในชุมชนบางคนที่ ใช้วิธีแฮนด์เมด - แรงงานคน

ภูมิปัญญาที่ชาญฉลาด วิธีการที่ชาญฉลาด ย่อมได้ผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ระดับ ความลาดเอียงสอดคล้อง เมื่อระดับน้ำขึ้น น้ำ ในลำคลองจะไหลทั่วถึงทุกพื้นที่ เวลาระดับน้ำ ลดลง น้ำจะลดระดับจนแห้งถึงปากอ่าว และไม่มี วัชพืชตามท้องร่อง

ลำคลองเป็นลมหายใจของชาวบางคนที่ ชาวชุมชนบางคนที่ ประกอบอาชีพหลักเป็น เกษตรกรปลูกมะพร้าว ในทุกชนิดสวนจะมี การวางระบบจัดการน้ำเข้า-น้ำออก ไม่ว่าสวน ของใครจะอยู่ใกล้หรือไกลจากแม่น้ำลำคลอง นอกจากนี้ลำคลองยังเป็นเส้นทางขนส่งสินค้า จากสวนสู่ตลาด

เมื่อเครื่องจักรได้เข้ามาทุนแรงงานคน ใน ระยะไม่กี่สิบปีที่ผ่านมา การลอกคลองในชุมชน บางคนที่ใช้รถแบ็คโฮในการขุดลอก แต่ผลคือพื้น คลองเป็นหลุมเป็นบ่อ วัชพืชเริ่มฝังตัว ลำคลอง เริ่มตื้นเขินจนถึงขนาดตึบตัน ทางสัญจรของ ชุมชนบางคนที่เริ่มมีปัญหา ลมหายใจชุมชน เหมือนถูกอุดเอาไว้จนหายใจลำบาก

ไพบุลย์ เจริญสมบัติ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที่ ผู้เป็นกำลังหลักในกิจกรรม ‘ลงแขกลงคลอง’ ลงคลองเพื่อเก็บวัชพืชหรือฟื้นฟูสภาพลำคลองให้ดีขึ้น ส่วนลงแขกนั้นเป็นสำเนียงของคนในชุมชนในการดูแลทรัพยากรท้องถิ่น ชาวบ้านในชุมชนร่วมด้วยช่วยกันกระโดดน้ำลงคลอง ทั้งถอนวัชพืช ดูแลลมหายใจของพวกเขาเอง

“ระยะเริ่มแรก ชาวบ้านจะมาช่วยกันลงแขกลงคลองในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันแม่ วันพ่อ” ไพบุลย์บอก แต่ปัจจุบันกิจกรรมลงแขกลงคลองกลายเป็นสิ่งที่ทำกันเป็นประจำ ทุกวันเสาร์แรกของเดือนจะมีการรวมตัวกันของแกนนำหมู่บ้านทั้ง 13 หมู่ในชุมชนบางคนก็ โดยใช้วิธีจับ

สลากว่าหมูไหนจะได้เวรลงคลองในเดือนอะไร แล้วเวียนไปเรื่อย ๆ ตามที่ได้จับสลากไว้

สมมุติว่าเดือนนี้เป็นคิวของหมู่ 1 แกนนำและชาวบ้านหมู่ 1 จะมาลงคลองอย่างพร้อมเพรียง แต่แกนนำอีก 12 หมู่ที่เหลือก็ต้องมาด้วย

“เมื่อแกนนำมา ชาวบ้านก็ต้องมาด้วยใช่ไหม มันจึงทำให้การลงคลองกลายเป็นลงแขก”

และที่สำคัญ การลงแขกลงคลองของชาวบ้านที่ได้กลายมาเป็นกิจกรรมจิตอาสาไปโดยปริยาย

“มันเริ่มจากผู้นำ ผมว่าผู้นำสำคัญ ต้องทำให้คนอื่นดู พอผู้นำทำ ผู้ตามเขาก็เห็น เขาก็มีจิตใจที่อยากจะร่วมด้วย

ไม่ใช่ว่าแกนนำจะมาคอยยื่นช้อนให้ใครครับ แกนนำนี่มาถึงกระโดดลงน้ำก่อนเลย เพราะถ้าผู้นำคนไหนทำตัวเหลาะ ๆ แหละ ๆ ชาวบ้านเขาก็ไม่นับถือ”

กิจกรรมจิตอาสาอย่างการลงแขกลงคลองยังนำพาชาวชุมชนบางคนที่ไปสู้อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน จากเมื่อก่อนต่างคนต่างอยู่ แต่ปัจจุบันทุกวันเสาร์แรกของเดือนพวกเขาต้องมาเจอกันโดยไม่ต้องนัดหมาย ณ ริมชายคลอง จึงเกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนในหมู่ชาวชุมชน

กิจกรรมลงแขกลงคลองในระยะแรก มีคนมาประมาณ 70 คน แต่ปัจจุบันร่วม ๆ 200 คน เฉพาะแกนนำในชุมชนก็ร่วม ๆ 80 คนเข้าไปแล้ว และยังมีประชาชนในหมู่นั้น ๆ มา

สมทบด้วย ตลอดลำคลองในชุมชนบางคนที่ที่มีความยาวราว 40 กิโลเมตร จึงมีการแบ่งจุดกันทำงาน ช่วยกันเก็บขยะ เก็บเศษสวะในลำคลอง ตัดต้นไม้ที่ล้มขวางลำคลอง ทำความสะอาดลำคลองให้น้ำไหลสะดวก

“ระยะแรกมีคนมาทำครั้งละ 70 คน แต่ตอนนี้นับร้อยกว่าคน มันเข้มข้นขึ้นมาก เหมือนแข่งกันทำ ซึ่งความเข้มแข็งของจิตอาสา มันสะท้อนถึงศักยภาพหลาย ๆ อย่าง ทั้งศักยภาพของตัวผู้นำและของชาวบ้านในแต่ละหมู่”

ค่าใช้จ่ายในการดำเนินกิจกรรมลงแขกลงคลองไม่ได้ใช้งบประมาณจาก อบต. แต่อย่างไรใด ประเสริฐบอกว่า “นายก อบต. บอกว่าของบฯ ได้ แต่ผมเห็นว่าใช้น้ำใจดีกว่า

หิวมากคนละนิดคนละหน่อย เป็นการเอื้อเฟื้อกัน”

จิตอาสาในพื้นที่บางคนที่ไม่มีความตอบแทน แถมยังมีกฎอีกด้วย กฎนี้ระบุว่า หากแกนนำคนไหนไม่ว่างในวันเสาร์ ซึ่งเป็นวันนัดหมาย ต้องหาตัวแทนมาทำหน้าที่แทน

แต่ผลลัพธ์ปลายทางของกิจกรรมลงแขกลงคลองก็ย้อนกลับไปสู่พวกเขาเอง ลำคลองมีสภาพดีขึ้น และทุกคนต่างได้ประโยชน์จากลำคลอง

ไม่ว่าจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม เวลานี้พวกเขาทุกคนล้วนมีส่วนในการกำหนดลมหายใจของตัวเอง ■

3

เวทีช่วงฝน ๓ ตำบลเกาะคา ลำปาง

‘เวทีช่วงฝน’ เทศบาลตำบลเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นเวทีคิดค้นและแก้ไขปัญหาของชุมชนที่มีกระบวนการจัดการด้วยคนในชุมชน เป็นเวทีในการรวบรวมความคิดโดยอิสระตามลานชุมชน ลานวัด ลานสาธารณะ ด้วยบรรยากาศเช่นนี้ทำให้ประชาชนให้ความร่วมมือในการทำงานกับเทศบาลมากขึ้น เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นร่วมกัน

เวทีช่วงฝน ถูกใช้เป็นที่สำหรับหาข้อสรุปต่างๆ ในประเด็นสาธารณะโดยชุมชน ประชาชนมีการพูดคุยถึงประเด็นปัญหาสาธารณะต่างๆ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นจนเกิดแผนแม่บทชุมชนเสนอต่อเทศบาล

นี่คือแผนที่คร่าวๆ ในการเดินตามหาความหมายของเวทีช่วงฝน

‘ช่วงฝน’ เป็นภาษาเหนือ แปลว่า ลานความคิด (ช่วง แปลว่า ลาน, ฝน แปลว่า ความคิด) ลานความคิดของแต่ละ

หมู่บ้านจึงเป็นเวทีที่ทุกคนจะได้ร่วมนำเสนอและกำหนดประเด็นปัญหาได้อย่างอิสระ เมื่อค้นพบประเด็นปัญหาหลักที่ส่งผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ ทุกคนจะร่วมกันสรุปประเด็นเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหา จัดทำเป็นแผนชุมชน นำเสนอต่อเวทีประชาคมที่มีการเชิญทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมรับฟังและสรุปแนวทางแก้ไขปัญหาที่สามารถทำได้จริง

กระบวนการทำงานคล้ายกับสภาผู้นำชุมชนตำบลหนองพลับ ประจวบคีรีขันธ์ แต่บริบทของทั้งสองพื้นที่ต่างกัน ปัญหาย่อมแตกต่างกัน

ก่อนหน้านั้นชุมชนเกาะคาไม่มีการรวมกลุ่มทางสังคมที่ชัดเจน จึงขาดแกนนำจิตอาสาที่ทำงานเพื่อสังคม เป็นสังคมต่างคนต่างอยู่ ขาดการรวมตัวที่เข้มแข็ง

เพ็ญภัก รัตนคำฟู นายกเทศมนตรีตำบลเกาะคา มองว่า การที่ชุมชนจะมีบรรยากาศของการเป็นเมืองน่าอยู่ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ หากแต่ความสุขที่แท้จริงเกิดจากความเข้มแข็งของคนในชุมชน และเวทีช่วงพญา คือเครื่องมือที่จะนำไปสู่จุดนั้น

ไม่มีใครรู้ปัญหาของชุมชนได้ดีไปกว่าเจ้าของชุมชน ประเด็นปัญหาสำคัญหลายเรื่องจึงถูกสะท้อนผ่านเวทีช่วงพญา จนกระทั่งปัญหาเหล่านี้ได้รับการประกาศเป็นเทศบาลัญญัติของเทศบาลฯ ก่อนจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการคืนให้แก่ชุมชน อาทิ โครงการเกี่ยวกับเด็กและสตรี โครงการเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นต้น

ในเวทีช่วงพญา ประกอบด้วย 3 ส่วน หนึ่ง – แกนนำหมู่บ้านทั้ง 7 หมู่บ้าน เป็นแกนนำหลักในการจัดเวทีช่วงพญาในแต่ละหมู่บ้านของตนเอง เพื่อให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในชุมชน ร่วมกันวางแผนการพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง สอง – คนในชุมชน เป็นตัวหลักในการขับเคลื่อนเวทีช่วงพญา โดยใช้เวทีแห่งนี้ในการดำเนินงาน เพื่อเป็นช่องทางการพัฒนาศักยภาพตนเองและหมู่บ้าน สาม – พนักงานเทศบาลตำบลเกาะคา จะคอยเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินกิจกรรม

เป็นที่ปรึกษากลุ่ม สนับสนุนให้ความรู้ ให้คำแนะนำ ติดตามการดำเนินงาน นำข้อมูลที่ได้จากเวทีช่วงพญามาสังเคราะห์ ประมวลผล และส่งต่อให้เทศบาลตำบลเกาะคา เพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

ขณะเดียวกัน พี่เลี้ยงใหญ่อย่างเทศบาลตำบลเกาะคา จะสนับสนุนด้านวิชาการ การสร้างทักษะในการเขียนโครงการขอรับทุนสนับสนุนต่าง ๆ รวมถึงช่วยให้ความรู้และสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์

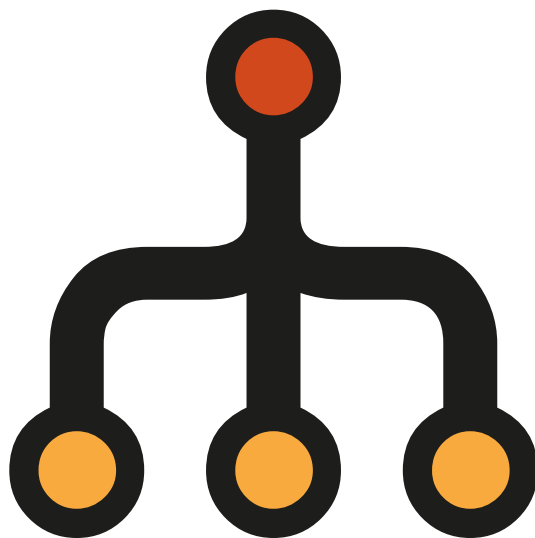
ผลจากการดำเนินงานการจัดเวทีช่วงพญาที่มีการใช้พื้นที่สาธารณะในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมถกประเด็นปัญหาสาธารณะ ทำให้เกิดกลุ่มคนในชุมชนที่มีจิตอาสาต้องการพัฒนาและดูแลหมู่บ้าน ทุกหมู่บ้านมีการค้นหาบุคคลที่มีจิตอาสาประมาณ 2-5 คน เป็นนักวิจัยชุมชนที่มีหน้าที่ชวนคุย วิเคราะห์พื้นที่ ค้นหาปัญหา หาพื้นที่สร้างสรรค์ ค้นหาข้อมูล นำเสนอข้อมูล และจัดเวทีสะท้อนความคิดเห็นของประชาชนร่วมกัน

“การอยู่ร่วมกันในชุมชนต้องมีศรัทธา พลังศรัทธาที่เกิดจากการอยากเห็นท้องถิ่นดีขึ้น พลังศรัทธาที่มองว่าท้องถิ่นคือบ้านของทุกคน ทุกคนเป็นครอบครัวเดียวกัน อย่างเกาะคาเราใช้พลังความเชื่อที่ว่า เราเป็นครอบครัวเดียวกัน เราเป็นเจ้าของเกาะคาด้วยกัน ให้ทุกคนมีส่วนร่วม แต่เราก็มองว่าทั้งหมดนั้นยังไม่มีจุดจบนะ เราต้องพยายามทำต่อไป การสร้างสังคมแห่งการมีส่วนร่วมเป็นโจทย์ที่ทำหายและต้องทำไปเรื่อยๆ ไม่มีวันที่จะมาบอกว่าสำเร็จแล้วนะ ต้องทำไปเรื่อยๆ” นายกษเพ็ญภัก สรุปจากประสบการณ์ ■

การจัดการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

{ การจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชน }

2

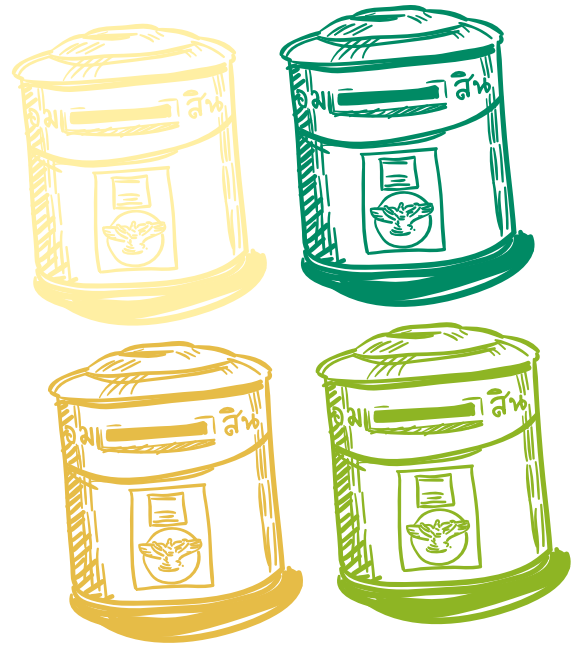

ถุงเงินชุมชน มรดกสู่ลูกหลาน

มีเงินเรียกน้อง มีทองเรียกพี่ ถ้าไม่มีทั้งเงินทั้งทอง มีแต่หนี้ท่วมหัว จะถูกเรียกว่าอะไร

ในสังคมที่ผู้คนนับถือกันที่ฐานะ ความมั่งมี ตามทัศนะแบบลัทธิบูชาเงิน ส่วนคนเล็กคนน้อยแทบไม่มีพื้นที่เหลือให้เหยียบย่ำ แต่จะดีไม่น้อยหากมาช่วยกันหาหนทางหยิบยื่นโอกาสให้คนเล็กๆ ได้ลืมตาอ้าปากบ้าง หรืออย่างน้อยที่สุดต้องมีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ไม่ต้องก้มหัวให้ใคร

เป็นความจริงที่ว่า การไม่มีหนี้เป็นลาภอันประเสริฐ แต่ข้อเท็จจริงเสียยิ่งกว่าจริงก็คือ ปัญหาหนี้นอกระบบยังคงคุกคามประชาชนทั้งในภาคชนบทและภาคเกษตรกรรมมาโดยตลอด ดังผลสำรวจของศูนย์ช่วยเหลือลูกหนี้และประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม กระทรวงยุติธรรม พบว่า

จำนวนผู้เป็นหนี้นอกระบบในช่วงปี 2554-2555 พุ่งขึ้นจากเดิมถึง 5.7 เปอร์เซ็นต์ แต่ครัวเรือนมีหนี้เฉลี่ย 168,000 บาท และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

ขณะที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) สรุปสถานการณ์หนี้สินของครัวเรือนไทยเมื่อปลายปี 2555 พบว่ามียอดหนี้คงค้างเพิ่มขึ้น 21.6 เปอร์เซ็นต์ คิดเป็นเงิน 2.91 ล้านล้านบาท ส่วนใหญ่มาจากสินเชื่อซื้อรถมอเตอร์ไซด์ รถยนต์ บัตรเครดิต และสินเชื่อตลาดโลจิสติกส์ต่างๆ

ที่น่าตกใจกว่านั้นคือ 9.09 ล้านครอบครัว หรือ 54 เปอร์เซ็นต์ ของครัวเรือนไทย ไม่มีความสามารถในการออมเงิน ●

๐ ล้างพิษหนี้ในระบบ

หนี้สินและความยากจนเป็นปัญหาเรื้อรังเหมือนเนื้อร้าย หลายรัฐบาลต่างหาวิธีเยียวยาแก้ไขต่างๆ นานา หนึ่งในความพยายามนั้นคือโครงการ ‘กองทุนหมู่บ้าน’ หรือกองทุนเงินล้าน ซึ่งเริ่มกดปุ่มแจกเงินก้อนแรกเมื่อปี 2544 ครอบคลุมทั่วประเทศเกือบ 80,000 หมู่บ้าน เป้าหมายเพื่อให้เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนภายในชุมชน

ช่วงแรกเกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์เชิงแซ่ซ้งว่า การหว่านเงินล้านให้ชาวบ้านบริหารจัดการกันเองแบบนี้อาจจะเสียหายไปในพริบตา บ้างก็ว่าชาวบ้านยังไม่มีวินัยทางการเงินเพียงพอ หรืออาจนำเงินไปใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย จนสุดท้ายกลายเป็นหนี้เน่า

แล้วก็จริงอย่างที่ว่า หลังเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ลองสวมบทบาทนายแบงก์ประจำหมู่บ้าน ผลที่ตามมาปรากฏว่ากองทุนหมู่บ้านหลายแห่งเป็นอันต้องปิดฉากลงด้วยเหตุเพราะขาดประสบการณ์ หรือกระทั่งกรรมการกองทุนทุจริตเสียเอง จนเกิดเป็นคดีความฟ้องร้องตามมามากมาย

แต่ใช้ว่ากองทุนหมู่บ้านทุกแห่งจะล้มเหลวเสมอไป อีกด้านหนึ่งยังมีอีกหลายหมู่บ้านที่สามารถบริหาร

กองทุนจนเกิดดอกออกผล เงินทุนงอกเงย แล้วยังสามารถปันผลกำไรไปจัดสรรเป็นสวัสดิการต่างๆ ให้กับคนในหมู่บ้านได้อย่างครอบคลุม

ตัวอย่างความเข้มแข็งของกองทุนหมู่บ้าน พิสูจน์ได้จากความสำเร็จของชาวบ้านชุมชนศรีฐาน อำเภอป่าติว จังหวัดยโสธร ที่สามารถผนึกรวมกับหมู่บ้านข้างเคียงจนยกระดับขึ้นเป็น ‘สถาบันการเงินชุมชน’ ซึ่งเป็นองค์กรการเงินระดับตำบลที่มีความมั่นคงไม่น้อยหน้าธนาคารพาณิชย์ ณ วันนี้ สถาบันการเงินชุมชนตำบลศรีฐานมีสมาชิก 1,200 คน มีหุ้น 19,000 หุ้น มีเงินฝากออมทรัพย์และฝากประจำเกือบ 20 ล้านบาท เงินหมุนเวียนปัจจุบัน 60 ล้านบาท

ตำบลศรีฐาน มิได้เป็นแค่เจ้าตำหนานงานหัตถกรรมหมอนขีดเท่านั้น แต่ยังมีระบบการจัดการด้านการเงินที่ทรงประสิทธิภาพมากพอที่จะเป็นต้นแบบให้ชุมชนอื่นๆ ได้มาสัมผัสเรียนรู้ และหลายคนย่อมต้องคุ้นชื่อ นคร ไชยงาม หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า ‘พ่อใหญ่จ้อย’ ในฐานะประธานคณะกรรมการบริหารสถาบันการเงินชุมชนตำบลศรีฐาน

กว่าจะมาถึงจุดนี้ได้ ไขว่ขว้านศรีฐานจะไม่เคยล้มลุกคลุกคลานมาก่อน พ่อใหญ่จ้อยเล่าว่า ในอดีตชาวศรีฐานที่ขาดเงินเรื่องเงินๆ ทองๆ มักหาที่พึ่งอื่นไกลไม่ได้นอกจากกู้เงินนอกระบบ เพราะลำพังตาสียายสาครรมดาอย่าไม่มีโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินกู้ในระบบได้ ด้วยเงื่อนไขและข้อจำกัดมากมายของธนาคารที่ไม่เปิดช่องให้กับคนจน

เมื่อประตูถูกปิดตาย จึงเหมือนเป็นการผลักไสให้ชาวบ้านต้องหันหน้าไปพึ่งพาเจ้าแก่เงินกู้ อัตราดอกเบี้ย

นคร ไชยงาม
‘พ่อใหญ่จ้อย’

มากบ้างน้อยบ้างตามแต่เจ้าแ่จะเมตตา

จนเมื่อรัฐมีโครงการกองทุนเงินล้าน ชาวบ้านจึงเริ่มมองเห็นความหวังไร่ไร้นมาบ้าง แต่เหตุการณ์กลับตรงกันข้ามเมื่อชาวบ้านกู้ไปแล้วไม่สามารถชำระค่างวดได้ตามกำหนดสุดท้ายจึงวิ่งกลับไปหานายทุนเงินกู้อีกครั้ง เพื่อกู้หนี้มาโปะหนี้

“ที่นี่ก็เกิดปัญหาใหญ่เลย” พ่อใหญ่จ้อยว่า “เราก็มองเห็นว่าขึ้นยังเป็นอย่างนี้ต่อไป ชาวบ้านเดือดร้อนหนักกว่าเก่าแน่ และมันกำลังจะกลายเป็นมรดกหนี้ที่ไม่มีใครต้องการ”

ราวปลายปี 2548 ชาวศรีฐานได้ประชุมประชาคมเพื่อจัดทำแผนแม่บท โดยมีการสำรวจปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน พบข้อมูลที่น่าตื่นตะลึงว่า ประชากรศรีฐานซึ่งเป็นหนึ่งในตำบลเศรษฐกิจติดอันดับต้นๆ ของ

จังหวัดยโสธร มีปัญหาหนี้สินรวมกันทั้งสิ้นถึง 82 ล้านบาท

“โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นหนี้นอกระบบ เราพบว่าหลาย ๆ คนมีปัญหาเรื่องจริงที่ไม่สามารถจัดการได้” พ่อใหญ่จ้อยเล่าพลางถอนหายใจเฮือกใหญ่

ต่อมาชาวศรีฐานพยายามรวมเงินกองทุนแต่ละหมู่บ้านเพื่อจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินระดับตำบล แต่ก็เกิดปัญหาความเห็นไม่ลงรอยกัน ทำให้รวมตัวกันได้เพียง 4 หมู่บ้าน จากทั้งหมด 9 หมู่บ้าน

“ตอนนั้นทั้ง 4 หมู่บ้าน ช่วยกันเจียดเงินกองทุนหมู่บ้านละ 20,000 บาท มาลงขันก่อตั้งสถาบันการเงินชุมชนด้วยทุนประเดิม 80,000 บาท” พ่อใหญ่จ้อยขยายความต่ออีกว่า ก่อนหน้านั้นรัฐมีนโยบายว่าจะสนับสนุนเงินทุนตั้งต้น 100,000 บาท แต่เอาเข้าจริงกลับมาในรูปของ

วัตถุประสงค์ในสำนักงานและการฝึกอบรม “ผมนี้ปวดหัวเลย ไม่รู้จะเอาเงินจากไหนมาบริหาร จนสุดท้ายต้องมาระดมเงินสมทบกันเองนี่แหละ”

ระยะแรกสถาบันการเงินชุมชนตำบลศรีฐานมี ธ.ก.ส. เป็นธนาคารที่เลี้ยงในการวางระบบบริหารงาน ส่วนอัตราดอกเบี้ยเงินกู้และเงินฝาก สมาชิกเป็นผู้กำหนดร่วมกัน แนนอนว่าดอกเบี้ยเงินกู้ย่อมต่ำกว่าเงินกู้ในระบบ ส่วนดอกเบี้ยเงินฝากก็สูงกว่าธนาคารพาณิชย์ นั่นเป็นเพราะสถาบันการเงินชุมชนแห่งนี้ตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นที่พึ่งสำหรับคนในชุมชนอย่างแท้จริง

สำหรับลูกหนี้บางรายที่สายป่านสั้น ชักหน้าไม่ถึงหลัง ทางคณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชนตำบลศรีฐาน จะออกติดตามถามไถ่อยู่เป็นระยะ ลักษณะการทวงหนี้จะเป็นไปแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยตามสภาพสังคมชนบทที่นับถือกันแบบเครือญาติ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน

“การติดตามทวงหนี้จะไม่ทำอย่างหักหาญน้ำใจ เราจะใช้วิธีพูดคุยเป็นรายคนว่าใครมีกำลังส่งแค่ไหน บ้างก็ให้ส่งเป็นรายวัน บ้างก็รายสัปดาห์ ส่วนเรื่องจะไปยึดที่นาหรือฟ้องร้องอะไรนั้นไม่มีหรอก ยิ่งไงก็พี่ ๆ น้อง ๆ กันทั้งนั้น แต่เราจะหาหนทางช่วยเหลือกันมากกว่า”

ความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความร่วมมือ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สถาบันการเงินชุมชนตำบลศรีฐานยืนหยัดอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้

เคล็ดลับอย่างหนึ่งในการบริหารจัดการ พ่อใหญ่จ้อยเห็นว่า เมื่อเกิดปัญหาจะไม่มี การตัดสินใจคนเดียวเด็ดขาด แต่ทุกอย่างต้องผ่านคณะกรรมการ เพราะกองทุนเป็นของชาวบ้าน ดังนั้นชาวบ้านต้องมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการตัดสินใจ ผลลัพธ์ที่ได้ก็คือ เกิดระบบการจัดการการเงินที่ชุมชน

มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ มีบริการทางการเงินที่สะดวก รวดเร็ว ช่วยให้ชาวบ้านเข้าถึงแหล่งทุนกู้ยืมไปประกอบอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น เพราะรู้จักเก็บออม ที่สำคัญเกิดระบบการแก้ปัญหาหนี้ของระบบด้วยพลังของชุมชนเอง

เช่นเดียวกับแนวคิดของ ไสว จันท์เหลือง นายกอบต.ศรีฐาน ที่ใช้หลักการบริหารด้วยการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการทำงานและการทำกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม เพื่อให้ทุกคนในตำบลเกิดความผูกพันกลมเกลียวกันมากยิ่งขึ้น และนั่นย่อมทำให้เกิดความเข้มแข็งตามมา

“เพราะเราเชื่อว่าประชาชนเป็นเจ้าของปัญหา จึงต้องเข้ามามีส่วนร่วม ที่สำคัญคือต้องพัฒนาคน โดยเฉพาะถ้าแกนนำในชุมชนมีจิตอาสา มีความพร้อมและสำนึกต่อสาธารณะด้วยแล้ว รับรองว่าจะนำพาชุมชนให้เจริญขึ้นได้แน่นอน” นายกษ.ไสว มั่นใจเกินร้อย

ผลพลอยได้ที่เห็นชัดเป็นรูปธรรม คือบุคลากรที่ผ่านการทำงานในสถาบันการเงินชุมชนตำบลศรีฐานจะได้รับการส่งเสริมเฉพาะประสบการณ์ ก่อเกิดเป็นแกนนำรุ่นใหม่ๆ และเป็นทุนทางสังคมที่จะนำความรู้มาพัฒนาชุมชนสืบต่อไป ●

● ความดีกินได้

ชุมชนต้นแบบอีกแห่งหนึ่งที่ใช้รูปแบบการบริหารจัดการเทียบเคียงกับระบบบริหารการเงินการธนาคาร แต่แทนที่จะใช้ ‘ธนบัตร’ ในการฝาก-ถอน-กู้ อย่างที่เราคุ้นเคย พวกเขาได้พลิกเงื่อนไขใหม่โดยใช้ ‘ความดี’ เป็นข้อแลกเปลี่ยน

คำว่า ‘ความดี’ ที่ฟังแล้วเป็นนามธรรม แต่สำหรับชาวตำบลห้วยงึม อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย พวกเขาสามารถทำให้ความดีก่อรูปเกิดร่างอย่างเป็นรูปธรรม จับต้องได้ และกินได้

อาจเรียกได้ว่า ‘ธนาคารความดี’ ของตำบลห้วยงึม เกิดขึ้นท่ามกลางยุคสมัยที่ผู้คนสับสนในนิยามความดี และเป็นเวลาเดียวกับที่ศีลธรรม-คุณธรรมกำลังถูกล้นคลอน

พระครูจันทิมาภรณ์ รองเจ้าคณะอำเภอพาน ผู้ก่อตั้งธนาคารความดีที่แรกของประเทศ เผยว่า

“ก่อนหน้านั้นอาตมาลงพื้นที่ร่วมกับผู้นำชุมชน เพื่อพบปะชาวบ้านอยู่บ่อยครั้ง แต่คำถามที่ชาวบ้านถามมาตลอดคือ ความดีคืออะไร ความดีมีจริงหรือไม่ ทำดีแล้วได้อะไร นั่นแสดงว่าต้นทุนทางสังคมของเราเริ่มถดถอยลงไปมาก คนจึงไม่มีกำลังใจทำความดี”

หลายคำถามผุดขึ้นในใจของชาวห้วยงึม จนเป็นที่มาของการแสวงหาคำตอบ...

เริ่มต้นด้วยการค้นหาความดีที่มีอยู่ในตัวตนของ

ชาวหัวขี้มึน คล้ายกับการระดมทุน โดยใช้อาคาร อบต.หัวขี้มึน เป็นที่ตั้งธนาคาร ประติมากรรมโครงการใหญ่ 'ทำดีถวายในหลวง' เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 80 พรรษา เมื่อปี 2550 และโครงการ 'น้อมสะสมความดี 84,000 ความดี ถวายในหลวง 84 พรรษา' เมื่อปี 2554

ขณะเดียวกัน อบต.หัวขี้มึน ได้รับหน้าที่เป็นโต้โผใหญ่ ในการดำเนินกิจกรรมให้ชาวบ้านร่วมกันทำดี โดยถอดแบบ วิธีการดำเนินงานจากกองทุนหมู่บ้านและธนาคารทั่วไพบัวผลลัพธ์ปลายทางมิใช่ผลกำไรในรูปแบบของเม็ดเงิน หากเป็นการมุ่งพัฒนาคนให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข

ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในท้ายที่สุด

เงื่อนไขในการ 'ฝากความดี' มีอยู่ว่า สมาชิกต้องเขียน ใบนำฝาก และปฏิญาณตนต่อหน้าพระรัตนตรัยว่าจะตั้งมั่น ทำความดีตามที่นำฝาก ซึ่งเป็นการยากที่จะพิสูจน์ว่าผู้ฝาก สามารถทำความดีได้ตามที่ปฏิญาณหรือไม่ สิ่งนี้จึงต้อง วัดกันที่ความซื่อสัตย์ของตัวผู้ฝากเอง

ขณะที่การ 'ถอนความดี' สมาชิกต้องมีคะแนนความ ดีสะสมอย่างน้อย 250 ความดี จึงจะถอนได้ โดยสามารถ นำไปแลกสิ่งของ เช่น น้ำปลา มีค่าเท่ากับ 10 ความดี หรือ พัดลมมีค่าเท่ากับ 350 ความดี เป็นต้น

“ธนาคารความดีของเรามีทุกอย่าง เหมือนซูเปอร์มาร์เก็ต ทั้งพัดลม ตู้เย็น กะป็น้ำปลา ซึ่งเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าความดีเป็นสิ่งที่กินได้ จับต้องได้”

ทว่าการทำความดีเพื่อแลกเปลี่ยนสิ่งของ ไม่ได้เป็นคำตอบของการทำความดี เป็นเพียงทางเลือกหนึ่งของผู้ที่ขาดแคลนจริง ๆ เท่านั้น ดังหลักการของธนาคารความดีตำบลห้วยผึ้งที่ว่า “ทำความดีสร้างค่าความเป็นคน ยามขัดสนเราให้แลกเปลี่ยนสิ่งของ”

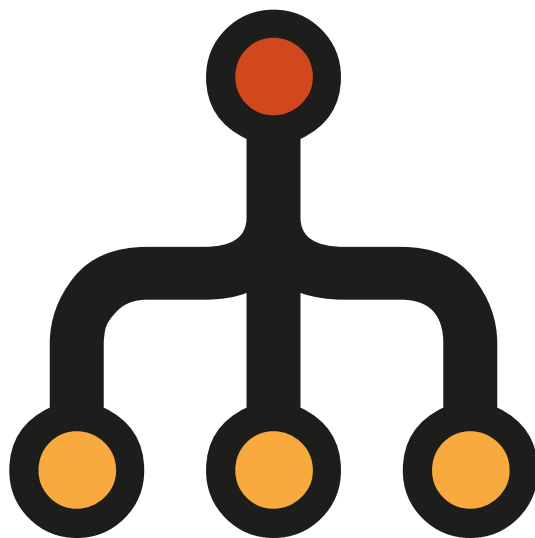
โครงการนี้ยังขยายไปสู่สถานศึกษา เพื่อปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเกิดจิตสำนึกด้านคุณธรรม ความกตัญญูรู้คุณต่อผู้สูงวัยในชุมชน สร้างสังคมแห่งความเอื้ออาทร การให้และการแบ่งปัน ดังเช่นโครงการ ‘กองทุน 1 วัน 1 บาท เติมโอกาสให้ผู้ยากไร้’ ทั้งยังเชื่อมร้อยกับงานด้านสุขภาพ โดยส่งเสริมให้ชาวบ้านปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่เหมาะสมเพื่อสร้างสุขภาพที่ดีให้กับตนเอง แล้วนำความดีที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพมาฝากกับธนาคาร

“ธนาคารความดีของเราจะไม่วันล้มละลาย ตราบใดที่สมาชิกยังหมั่นฝากความดี” พระครูสุจินต์ ญาณธรรม บอกอย่างมุ่งมั่น

นี่คือทุนทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่งที่ไม่ได้วัดกันที่ตัวเงิน ไม่ได้ประเมินกันที่มูลค่าทางวัตถุ แต่ยืนหยัดอยู่ได้ด้วยใจล้วน ๆ ■

การจัดการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

{ การเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน }

3

การจัดการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

☰ การเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน

เด็กและเยาวชน ขุมพลังแห่งชุมชน

ต้นไม้ต้นใดก็ตาม ถ้าต้นทางมาจากเมล็ดเล็ก
ที่ค่อยๆ แผลราก ผลิดอก ออกใบ อย่างค่อยเป็นค่อยไป
ระหว่างนั้นหากได้รับการดูแลเอาใจใส่ ย่อมเติบโต
เป็นไม้ใหญ่อันแข็งแรง

ชุมชนก็เช่นเดียวกัน ถ้าหน่ออ่อนอย่างเด็กๆ
และเยาวชน เติบโตมาอย่างแข็งแรงแจ่มใส สังคมชุมชน
ย่อมเข้มแข็งทั้งโครงสร้าง เจกเช่นเดียวกับ 2 พื้นที่นี้

‘เบอฮิวา’ เยาวชนจิตอาสาแดนใต้

ด้วยพื้นที่ที่ถือเป็นจุดศูนย์กลางของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ห่างจากตัวเมืองปัตตานี 47 กิโลเมตร หรือถ้าวัดระยะจากอำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ก็จะห่างจากที่นี่ 48 กิโลเมตร และอีก 50 กิโลเมตรจากตัวเมืองจังหวัดยะลา กอปรกับเหตุการณ์ความรุนแรงต่าง ๆ ทำให้ที่นี่ต่ำบล่มะนั่งดาล่า อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี ถือเป็น ‘พื้นที่สีแดง’ ทั้งในสายตาศาครรัฐและคนแดนไกล ที่สำคัญ ‘คนในพื้นที่’ ด้วยกันเองก็มีปัญหาหวาดระแวงกันไม่น้อย

ราว 15 ปีก่อน บ้านมะนั่งดาล่าถูกรุมเร้าด้วยปัญหา ยาเสพติด คนว่างงาน เยาวชนห่างไกลศาสนา อบต.มะนั่งดาล่า จึงคิดถมเวลาว่างของเด็ก ๆ ด้วยกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ โดยการพาเด็ก ๆ และเยาวชน ไปดูงานและกิจกรรมของเพื่อนต่างพื้นที่ เพื่อให้มีแรงบันดาลใจกลับมาทำอะไรดี ๆ ให้ชุมชนตัวเอง เช่น การบำรุงมัสยิด การทำความสะอาดสุสาน (กูโบร์) กิจกรรมด้านยาเสพติด ฯลฯ

จากจุดเริ่มต้น ทีมงาน อบต.มะนั่งดาล่า ก็สานงานต่อมาเรื่อย ๆ โดยเฉพาะงานบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน จนจัดตั้งชื่อกลุ่มอย่างเป็นทางการว่า ‘กลุ่มเบอฮิวา เยาวชนจิตอาสา’ กำหนดอายุสมาชิกไว้ที่ 15-25 ปี

6 หมู่บ้าน 13 ชุมชน 1,425 ครัวเรือน 6,929 คน ของมะนั่งดาล่า นับถือศาสนาอิสลาม 100 เปอร์เซ็นต์ และใช้ภาษามลายูสนทนาในชีวิตประจำวัน

จึงไม่แปลกที่กลุ่มเบอฮิวา เยาวชนจิตอาสา จะยึดหลักคำสอนของท่านนบี มุฮัมมัด มาเป็นหัวใจในการทำงาน ได้แก่ การมีจิตสาธารณะ การอุทิศตนเพื่อทำเรื่องดีงาม

สร้างสรรค์ โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวซึ่งเป็นช่วงชีวิตที่ต้องเป็น ‘ผู้ให้’ มิใช่เป็นเพียง ‘ผู้รับ’

อาราซุ สายอ ประธานกลุ่มเยาวชนเบอฮิวา อีกภาคหนึ่งเขาคือช่างไฟฟ้าประจำ อบต. เล่าให้ฟังว่า จุดประสงค์สำคัญของกลุ่มเบอฮิวาที่แปลตรงตัวว่าจิตอาสา นั้น คือ แก้ปัญหาเยาวชนว่างงานและติดยาให้ทีมงานทำ

สมาชิกปัจจุบันมีราว 40 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มทำน้ายาล้างจาน กลุ่มเพาะเห็ด และกลุ่มเลี้ยงปลาตก นอกจากนี้อยู่ระหว่างจัดตั้งกลุ่มทำเฟอร์นิเจอร์ (วงกบประตู-หน้าต่าง) ในอนาคตอันใกล้ ควบคู่ไปกับการสาธิตประโยชน์ต่าง ๆ อาทิ ถางหญ้า ทำความสะอาดสองข้างถนน จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา พัฒนามัสยิดเดือนละครั้ง

• บริการเงินกู้บริการใจ

แม้เป็นเพียงเยาวชน แต่สำหรับระบบการดูแลช่วยเหลือกัน กลุ่มนี้เขาทำกันจริงจัง โดยจัดตั้งเป็นกองทุนกลุ่ม สมาชิกทุกคนจะต้องจ่ายค่าสวัสดิการวันละ 1 บาท ซึ่งจะถูกนำมาสมทบกับกำไรจากการจำหน่ายผลผลิต สะสมเป็นทุนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนเป็นทุนรอนให้สมาชิกรุ่นต่อไป

รายได้ที่เข้ามามีทั้งจากกลุ่มเพาะเห็ด โดยสมาชิกกลุ่มจะไปส่งตามร้านอาหารในพื้นที่ ส่วนหนึ่งนำไปขายที่ตลาด ขณะที่กลุ่มเลี้ยงปลาตกเองก็จะมีคนมารับซื้อถึงที่

โดยรายได้จะแบ่งกันในแต่ละกลุ่มอาชีพ อีกส่วนเข้าสมทบกองทุนของกลุ่มเพื่อบริหารจัดการสวัสดิการ

“ใครไม่สบายต้องนอนโรงพยาบาล กองทุนจะช่วยจ่ายให้คืนละ 200 บาท (ไม่เกิน 3 คืน) ถ้าเสียชีวิตให้ครอบครัวสมาชิกรายละ 2,000 บาท” อาราชอุธิบาย

ถึงแม้จะเป็นจำนวนเงินจำนวนไม่มาก แต่เรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ เหล่านี้ ก็ทำให้เด็ก ๆ รู้ค่าของเงินและรู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ไม่ให้เงินทองรั่วไหล

นอกจากการฝึกบริหารกระเป๋าส่วนตัวแล้ว แกนนำกลุ่มเบอียวยังจัดหลักสูตรบริหารใจ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายของกลุ่มที่ต้องการให้เด็กและเยาวชนรู้จักดำเนินชีวิตตามหลักวิถีศรัทธาในบัญชาของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ

“เราจัดให้มีการอบรมจริยธรรมเดือนละครั้ง และบรรยายธรรมที่มีสยิด โดยสมาชิกจะมาเข้าค่ายที่มีสยิดเดือนละ 1 วัน ตลอด 24 ชั่วโมง เพื่อประกอบศาสนกิจร่วมกัน” ประธานกลุ่มบอกเพิ่มเติม

ทั้งหมดนี้เป็นไปตามหลักฝึกปฏิบัติทักษะชีวิตที่สอดคล้องบนหลัก ‘อาภิตะห์’ และ ‘อึบาคะห์’ ตามหลักศาสนาอิสลาม เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การเสียสละต่อส่วนรวม และอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๐ กำเนิดสภาเด็กและเยาวชน

ตุลาคม พ.ศ. 2554 ผู้บริหาร แกนนำชุมชน อบต. มะนังดาลำ และกลุ่มเยาวชนเบอียวา เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโครงการพัฒนาเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นร่วมขับเคลื่อนสู่ตำบลสุขภาวะ ที่เทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา ผลจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งนี้ จุดประกายให้กลุ่มเบอียวาไปจดทะเบียนจัดตั้งเป็นสภาเด็กและเยาวชนกับ อบต.มะนังดาลำ อย่างเป็นทางการ โดยภารกิจหลักคือ สร้างความร่วมมือกับเครือข่ายสภาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง และเครือข่ายของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ทั้งหมดนี้ทำให้กลุ่มเบอียวา เยาวชนจิตอาสา อบต.มะนังดาลำ เป็นหนึ่งในแหล่งเรียนรู้ด้านการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนที่มีศักยภาพ เรียกได้ว่าเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เยาวชนพื้นที่อื่น ๆ ได้ดำเนินรอยตาม

ปัจจุบันกลุ่มเบอียวาจะประชุมกันทุกวันอังคารเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ กัน สมาชิกกลุ่มเบอียวาหลายคนในอดีตเคยมีปัญหาดิตยาเสพติด ครอบครัวแตกแยก แต่สิ่งที่ตามมาหลังการเข้ากลุ่มคือ การยอมรับของสังคม ชีวิตจึงเริ่มถอยห่างจากมุมมืดออกสู่แสงสว่าง

“เราอยู่หมู่บ้านเดียวกัน อยากให้สามัคคีกัน เราอยากให้ออกาสทุกคนเข้ามาร่วมกลุ่ม หลายคนมีความสุข เราก็สบายใจ” อาราชกล่าวทิ้งท้าย ●

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ความภูมิใจคนเก่าเลี้ยง

แม่อาชีพรักของชาวตำบลเก่าเลี้ยง อำเภอเก่าเลี้ยง จังหวัดนครสวรรค์ คือเกษตรกรรม ไม่ต้องเดินทางออกไปทำงานต่างเมือง แต่ด้วยงานที่ต้องอาศัยทั้งเวลาและความเอาใจใส่ ทำให้เกษตรกรหลายรายไม่มีเวลาดูแลสมาชิกตัวน้อยๆ ในครอบครัวอย่างเต็มที่

ครั้งจะฝากไว้กับปู่ย่าตายาย ด้วยสุขภาพที่โรยราที่ไม่สามารถสู้รบปรบมือกับเจ้าตัวเล็กได้ทั้งวัน กิจกรรมเรียนรู้กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ก็พลอยหดหาย

พ่อแม่บางคนที่ต้องเอาเวลาส่วนหนึ่งมาดูแลลูก รายได้ก็เริ่มร่อยหรอลงไปด้วย ส่งผลให้เกิดสภาวะชักหน้าไม่ถึงหลัง ต้องกู้หนี้ยืมสิน เกิดเป็นปัญหาเศรษฐกิจตามมา

เทศบาลตำบลเก่าเลี้ยงจึงคิดแบ่งเบาภาระผู้ปกครอง โดยการเริ่มจัดการเรียนการสอนเด็กอายุตั้งแต่ 3 ขวบ ถึง 3 ขวบ 11 เดือน ในปี 2545 โดยใช้สถานที่ขนาด 1 ห้องเรียนของโรงเรียนอนุบาลเก่าเลี้ยง

พนักงานคนแรกที่สมัครเข้ามาเป็นครูพี่เลี้ยงคือ ‘ครูน้ำ’ ดวงณา โพพิมล อดีตพนักงานฝ่ายบัญชีที่โรงพยาบาลเก่าเลี้ยง ผู้ไม่เคยมีความรู้พื้นฐานเรื่องการดูแลเด็กเลย แต่ตัดสินใจเข้ามาสมัครเพราะใกล้บ้าน และคิดว่าตัวเองทำได้

ปีแรก ครูน้ำเป็นครูคนเดียวที่ต้องดูแลเด็กถึง 25 คน เจ้าตัวยอมรับว่า แรกๆ ถึงกับท้อ ถอดใจ ไม่รู้จะดูแลเด็กหรือปล่อยให้หุ่ยร้องไห้ได้อย่างไร

“โชคดีที่อยู่ในโรงเรียนอนุบาล ได้ครูอนุบาลเข้ามาช่วยดูแล แนะนำ เราเองก็ไปหาหนังสือมาอ่าน ไปสมัครเรียนหลักสูตรประถมวัยที่มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

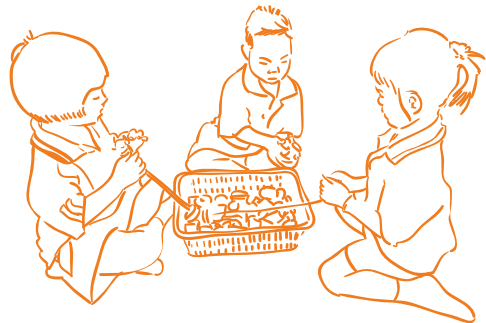
ทำให้เริ่มปรับตัวได้ เข้าที่เข้าทางมากขึ้น”

เทอมการศึกษาถัดมา ครูน้ำก็ได้ครูพี่เลี้ยงมาเสริมทีมอีก 1 คน ประกอบกับจำนวนเด็กนอกเขตเทศบาลที่เข้ามาขอเรียนด้วยมีมากขึ้น เพราะเห็นว่าการมาอยู่กับคุณครูดีกว่าอยู่กับปู่ย่าตายาย ตรงที่ได้ส่งเสริมพัฒนาการ เรียนวิชาความรู้ และรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ

“เด็กบางคนอยู่กับปู่ย่าตายาย อาจถูกห้ามโน่นห้ามนี้ แต่มาอยู่กับครู ครูเปิดโอกาสให้เด็กได้เล่น ได้ลอง แต่ทุกอย่างอยู่ในความดูแลใกล้ชิดของคุณครู”

ต่อมาบรรดาพ่อแม่ผู้ปกครองในพื้นที่เริ่มให้ความสนใจ ส่งลูกเข้ามาอยู่กับครูน้ำมากขึ้นเรื่อยๆ พ.ศ. 2547 เทศบาลตำบลเก่าเลี้ยงจึงจัดตั้ง ‘ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลเก่าเลี้ยง’ อย่างเป็นทางการ โดยขยายช่วงอายุเป็น 2 ขวบ 6 เดือน ถึง 3 ขวบ 11 เดือน แต่ยังคงใช้สถานที่ของโรงเรียนอนุบาลเก่าเลี้ยง

จำนวนเด็ก ณ เวลานั้นไม่ต่ำกว่า 100 คน และอยู่ภายใต้ความดูแลของครูพี่เลี้ยง 4 คน โดยเริ่มรับเด็กตั้งแต่เวลา 7.30 น. และส่งกลับผู้ปกครองอีกทีเวลา 15.30 น.

๕ หัวใจ 6 กิจกรรม

หัวใจสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดทั้งวันของ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลเก่าเลี้ยว คือ เด็กต้องมีพัฒนาการ ครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็ก

“ด้านร่างกาย เรามีกิจกรรมเคลื่อนไหว ให้เด็กได้ออกท่าทาง กระโดดไปตามเพลง ส่วนอารมณ์ ต้องเข้าใจก่อนว่า เด็กมาจากต่างที่ อารมณ์ย่อมไม่เหมือนกัน ครูจะฝึกให้เด็กรู้จักควบคุมอารมณ์ รู้จักการรอคอย ไม่แย่งของเล่น รู้จักปรับตัวเข้ากับเพื่อน ๆ”

ครูน้ำอธิบายถึงด้านสังคมต่อว่า จะสอนให้เด็กรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เอาแต่ใจตัวเอง ส่วนสติปัญญา จะเน้นให้เด็กรู้จักกล้าแสดงออกมากขึ้น ถูกบ้างผิดบ้าง ไม่ใช่สาระสำคัญ

มีบางครั้งที่ครูเตรียมจะสอนเรื่องหนึ่ง แต่เด็ก ๆ กลับไม่สนใจ ครูก็จะไม่ใช้วิธีบังคับ แต่จะไปปรึกษากับทีมครูพี่เลี้ยงหาบทเรียนมาสอนใหม่โดยเลือกเรื่องที่เด็ก ๆ สนใจ จะได้มีความสุขกับการเรียนรู้

และสุดท้าย การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ทุกวันศุกร์ครูจะพาเด็ก ๆ ไปไหว้พระ ฟังพระสอน และช่วยหลวงพ่อกะโปกใบไม้

ทั้งหมดนี้ ถูกแปรรูปออกมาเป็น 6 กิจกรรม ซึ่งเป็นไปตามหลักสูตรประถมวัย ดังนี้

1. เคลื่อนไหวและเข้าจังหวะ – กิจกรรมเข้าจังหวะต่าง ๆ

2. กิจกรรมสร้างสรรค์ – เน้นงานศิลปะ วาดรูป กระตุ้นจินตนาการ

3. เสริมประสบการณ์ – สนับสนุนให้เด็ก ๆ บอกเล่าประสบการณ์ต่าง ๆ ของตัวเองและที่บ้าน

4. เสรี – กิจกรรมแล้วแต่ความสนใจของเด็ก เช่น ดนตรี ต่อตัวบล็อก ฯลฯ

5. กลางแจ้ง – เล่นฮูล่าฮูป หรือเล่นกีฬาต่าง ๆ เช่น ฟุตบอล

6. เกมการศึกษา – เป็นกิจกรรมสนทนาก่อนกลับบ้าน เช่น เกมจับคู่

เพื่อเป็นการเปิดโลกกว้างให้เด็ก ๆ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ตำบลเก่าเลี้ยวยังจัดให้มีการเรียนรู้นอกสถานที่ ตามแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ บางโอกาสก็เชิญผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ จากภายนอกมาสอนเด็ก ๆ

เริ่มที่แหล่งเรียนรู้ ‘ริโซเคิล 108 ลีลา’ ที่สอนการประดิษฐ์จากสิ่งของเหลือใช้ เช่น ถ้วยโฟม ขวดน้ำ ‘ศาลเจ้าพ่อเก่าเลี้ยว’ ที่จะพาเด็ก ๆ ไปทำความรู้จักประวัติศาสตร์ที่มาที่ไปของชุมชน ‘วัดเก่าเลี้ยว’ แหล่งเรียนรู้เรื่องวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักคำสอนของพระพุทธองค์

“วิชาความรู้ที่บุคลากรภายนอกเข้ามาสอน ก็จะมีวิชาทำขนมไทยง่าย ๆ เช่น ขนมไข่ เด็ก ๆ ชอบกันมาก ได้ทดลองทำกันเอง แถมเอากลับบ้านได้ด้วย หรือการปลูกผักปลอดสารพิษ ทำให้เด็ก ๆ รู้ว่าผักที่เขากินกันทุกวันมาจากไหน และทำไมต้องปลูกแบบปลอดสารพิษ เด็ก ๆ จะได้รู้วิธีการปลูก ดูแล และการใช้น้ำหมักชีวภาพ”

● ลูกเขาคือลูกเรา

กว่า 10 ปีแล้วที่ครูน้ำทำงานในอาชีพครูพี่เลี้ยง จนถึงวันนี้มีเด็กในความดูแลมากถึง 137 คน กับครูพี่เลี้ยงทั้งหมด 9 คน

ความสุขทุกวันของครูน้ำ มาจากการได้ดูแลเด็กด้วยโอกาสให้มีพัฒนาการดีขึ้นเรื่อยๆ ควบคู่ไปกับการได้แบ่งเบาระยะพ่อแม่ ให้พวกเขาออกไปทำมาหากินโดยไม่มีห่วง

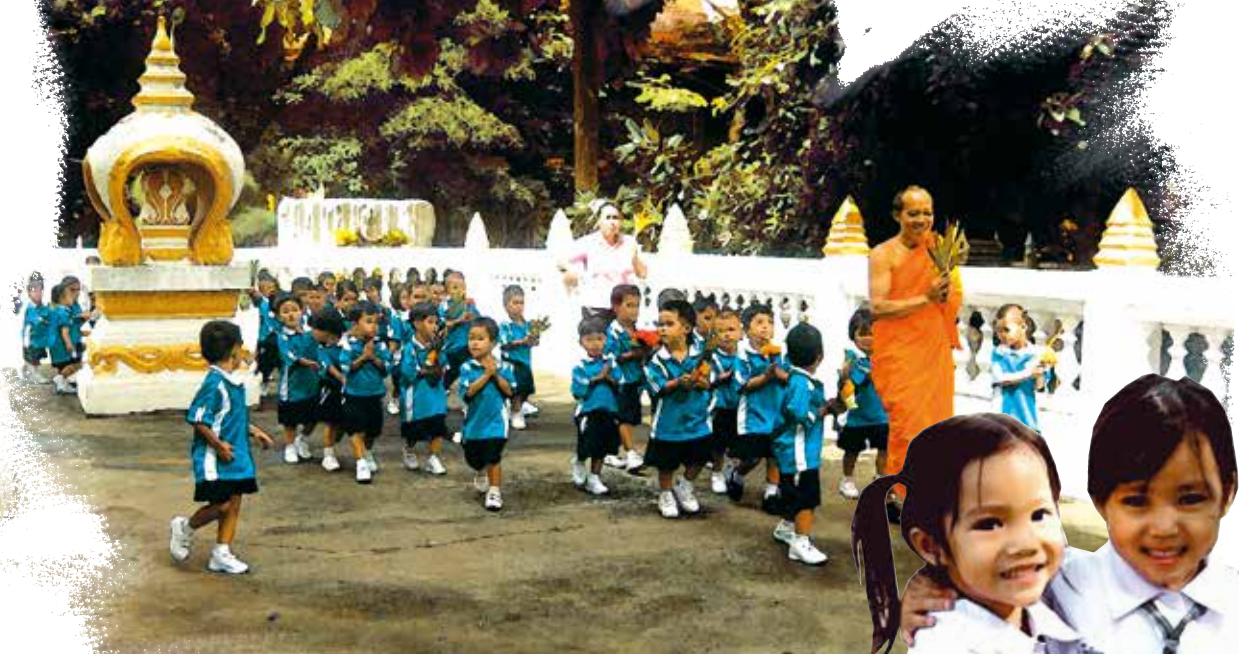
“ได้เห็นเขาโตขึ้นทุกวัน ๆ แข็งแรง ร่าเริง แจ่มใส ก็มี

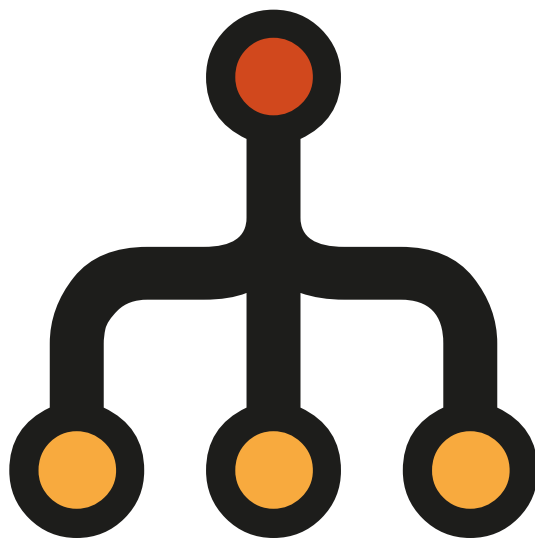
ความสุขแล้ว ที่สำคัญพวกเขายังสอนให้ครูรักเด็กทุกคนอย่างเท่ากัน และต้องเท่ากับลูกตัวเองด้วย ไม่มีแบ่งลูกเรา ลูกเขา... ลูกเราต้องเท่ากับลูกคนอื่น” คุณแม่ลูกสองอย่างครูน้ำย้ำรางวัลต่างๆ ที่ได้มา อาทิ รางวัลผู้ดูแลเด็กดีเด่นปี 2552, 2555 หรือรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดีเด่นระดับจังหวัด ปี 2554-2555 ฯลฯ อาจเป็นกำลังใจในเชิงรูปธรรมอีกทาง แต่นั่นก็ยังไม่เท่ากับรางวัลนี้

“ผู้ปกครองมาบอกเราว่า ลูก ๆ มีพัฒนาการดีขึ้น เก่งขึ้น รู้จักช่วยเหลือตัวเอง จัดการตัวเอง เพราะถ้าอยู่กับพ่อแม่ พ่อแม่ก็ทำให้ทุกอย่าง เท่านี้ก็ปลื้ม ยิ้มแก้มฉีกแล้วค่ะ” น้ำเสียงครูน้ำบอกเช่นนั้นจริงๆ ●

การจัดการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง
{ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม }

4

การจัดการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทางเลือกรักษ์โลก

เพราะการแสดงความรักต่อสิ่งแวดล้อม ไม่ได้ถูกจำกัดไว้เพียงแนวทางเดียว หรือต้องเลือกทำเพียงทางใดทางหนึ่ง แต่ละชุมชนจึงมีเส้นทางและวิธีการที่แตกต่าง หลากหลายในการดูแลรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแบบของตัวเอง

แม้จะผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเครือข่าย แต่กิจกรรมที่ ชุมชนเลือกมอบความรักต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมย่อมต่างกันไปตามลักษณะ พื้นที่ สภาพชุมชน และวิถีชีวิต ซึ่งแน่นอนว่าทุกกิจกรรมล้วนเกี่ยวพันและแนบแน่น กับธรรมชาติอย่างแยกไม่ออก

๐ ป่าต้นน้ำ

การมีป่าชุมชนใจกลางตำบล อาจไม่ใช่ภาพที่จินตนาการสำหรับคนเมือง แต่สำหรับชาวหนองหล่ม มันคือชีวิตประจำวัน เข้าสายบ่ายคำก็ต้องผ่านต้องเห็น ประหนึ่งสวนหลังบ้านตัวเอง

คงต้องบอกว่าเป็นความโชคดีของชาวตำบลหนองหล่ม อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ที่มีผืนป่าตั้งอยู่ใจกลางตำบล และที่สำคัญคือมีตาน้ำธรรมชาติผุดขึ้นมาตลอดทั้งปี สามารถทำประปาหมู่บ้านให้ชาวบ้านมีน้ำใช้ในครัวเรือนและยังเพียงพอต่อการเพาะปลูกพืชพันธุ์ตามฤดูกาล

ปัญหาเดียวของน้ำบริเวณนี้คือ มีหินปูนปะปนมาด้วย แม้จะผ่านการกรองก็ยังไม่สามารถนำน้ำมาบริโภคได้ ชาวบ้านจึงต้องแก้ปัญหาด้วยการตั้งโอ่งล้อมบ้านเพื่อรองน้ำฝนไว้ดื่มกินโดยเฉพาะ

แม้จะเห็นกันมารุ่นต่อรุ่นว่า ตาน้ำที่นี่ไม่เคยเหือดหายไปว่าชุมชนจะประสบภัยแล้งรุนแรงขนาดไหน แต่ชาวหนองหล่มก็รับรู้ร่วมกันว่า หากเอาแต่ตัดดวงน้ำโดยไม่ดูแลธรรมชาติรอบ ๆ ตาน้ำนั้น วันที่น้ำไหลรินจากตาพวกเขาอาจมาถึงเข้าสักวัน

๐ ศรัทธาคบคู่อนุรักษ์

หลังจากขึ้นทะเบียนป่าชุมชนกับกรมป่าไม้ ระหว่างปี 2546-2551 ชาวหนองหล่มก็เริ่มพัฒนาพื้นที่ส่วนหนึ่งบริเวณป่าชุมชนให้เป็น ‘สวนสาธารณะดงหนองหล่ม’ มีการสร้างเส้นทางศึกษาธรรมชาติเพื่อให้คนในตำบลได้มาพักผ่อนหย่อนใจ ทั้งสามารถรองรับผู้สนใจให้เข้ามาศึกษาธรรมชาติชนิดที่รับกวนป่าน้อยที่สุด

นับเป็นผืนป่า 38 ไร่ใกล้ชุมชนที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก ที่เราสามารถพบไม้ใหญ่อายุนับร้อยปี ยืนต้นอยู่หนาตา หลายต้นใช้ 2-3 คนโอบยังไม่รอบ พื้นที่ตรงนี้คือที่ของส่วนรวม ทุกคนล้วนเป็นเจ้าของและมีสิทธิ์ใช้สอยร่วมกัน แม้หลังปี 2551 จะสิ้นสุดความเป็นป่าชุมชนบนแผ่นกระดาษ แต่สถานะป่าชุมชนยังคงดำเนินต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

เมื่อมีสิทธิ์ใช้น้ำ ก็ต้องช่วยกันรักษา แต่กับหนองหล่มแล้วเรื่องนี้ไม่เป็นปัญหาแต่อย่างใด เพราะชาวบ้านมีความเชื่อถือและศรัทธาแรงกล้าต่อ ‘เจ้าพ่อคำปวน’ อดีตทหารเอกเจ้าเมืองหน้าด่านที่หนองหล่มเมื่อ 300 ปีล่วงมาแล้ว

“ถือเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่ง คนที่นี้เชื่อว่าถ้าใครไปทำอะไรไม่ดีร้ายกับป่า เจ้าพ่อจะตามมาเอาคืน” พิทยา การเร็ว เลขาธิการนายกเทศมนตรีตำบลหนองหล่ม เล่าขานตำนานศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อคำปวนให้ฟัง

ก่อนถึงเทศกาลสงกรานต์ของทุกปี ชาวหนองหล่มจะมีประเพณีสักการะศาลเจ้าพ่อคำปวน และพิธีสืบชะตาแม่น้ำ พิทยาบอกว่าเป็นการแสดงความสำนึกในบุญคุณ

ของชาวตำบลต่อทรัพยากรน้ำที่ได้รับมาใช้อย่างสิ้นเปลือง หรือปีไหนหากฟ้าฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านก็จะรวมตัวกันทำพิธีขอเจ้าพ่อคำปวน เรียกกันประสาชาวบ้านว่า ‘ขอน้ำฟ้าสายฝน’ เพื่อบันดาลให้ชาวบ้านได้มีน้ำดื่มกินกันโดยถ้วนหน้า

● พิธีกรรมประจำปี

จากประสบการณ์ด้านการอนุรักษ์และรับหน้าที่ดูแลป่าชุมชนในพื้นที่มาโดยตลอด อดีตพ่อหลวงบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) หมู่ 8 เตชะ พินิจ วัย 60 ปี ที่เพิ่งเกษียณจากตำแหน่งไปเมื่อ 3 เดือนก่อน เล่าย้อนถึงกิจกรรมทำเพื่อป่าของชาวตำบลหนองหล่ม ทั้งการปลูกป่า ทำแนวกันไฟป่า การจัดทำฝายชะลอน้ำ และการร่วมมือกับ ‘กลุ่มราษฎรพิทักษ์สิ่งแวดล้อม’ ซึ่งมีผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 เป็นประธานกลุ่ม ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกและลูกบ้านเป็นอย่างดี

หลายกิจกรรมของชาวบ้านตำบลหนองหล่มถือเป็นตัวอย่างการอนุรักษ์ป่าโดยชุมชน ซึ่งไม่จำเป็นต้องสงวนพื้นที่เอาไว้เฉยๆ บางครั้งการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนช่วยดูแลเป็นหูเป็นตา น่าจะช่วยให้ป่าผืนนั้นคงอยู่ได้อย่างยั่งยืนกว่าการกันเขตแล้วปักป้ายห้ามแตะต้อง เพราะเมื่อชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ความสำเร็จในการรักษาพื้นที่ป่าเอาไว้คงไม่ไกลเกินเอื้อม

มีข้อสังเกตหนึ่งว่า ในทุก ๆ เทศกาลสำคัญประจำปี องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ มักจะมีโครงการดูแลรักษาป่าเข้ามาในพื้นที่ ในฐานะที่เห็นต้นลึกหนาบางและความเป็นไปของทุกโครงการที่เข้ามา เดชามองว่าเรื่องความร่วมมือ

ร่วมใจของชาวบ้านไม่ปัญหา แต่ด้านนอกเหนือจากนั้น ชาวหนองหล่มเองก็ไม่สามารถควบคุมได้

เมื่อถามถึงปัญหา เดชชายอมรับว่าเป็นเรื่องของงบประมาณในการสานต่อโครงการปลูกป่าที่ไหลบ่ามาเฉพาะในวันปลูก แต่กลับแห้งเหือดไปเร็วกว่าน้ำซึมบ่อทรายในวันถัดมา

“เราทำงานปลูกป่ากันทุกปี แต่พอปลูกแล้ว ขาดการสนับสนุนเรื่องการดูแลรักษา ถ้ามีงบมาดูแล ฝั้วถาง วัชพืชบ้างก็น่าจะดี แต่นี่ปลูกแล้วก็ปลูกเลย ก็เลยมาปลูกกันทุกปี”

อดีตผู้ใหญ่บ้านเล่าว่า มีโครงการปลูกป่าทุกปี บริเวณริมทางหลวงสายดอกคำใต้-เชียงม่วน ซึ่งเป็นถนนสายหลักของตำบล บางครั้งเทศบาลจะขอพันธุ์ไม้มาบ้าง ของงบประมาณส่วนกลางจากศูนย์ขยายพันธุ์พืช จังหวัดพะเยา เพื่อเอามาให้ชาวบ้านช่วยกันปลูกซ้ำๆ ลงไปใกล้ๆ ที่เดิม ตลอดหลายปีที่ผ่านมาได้พิสูจน์แล้วว่า พิธีกรรมปลูกป่าในแบบของรัฐยิ่งหลงทิศหลงทาง และสุดท้ายมักจะกลายเป็นมหกรรมจำอวดเสียมากกว่า ซึ่งแตกต่างจากแนวทางการอนุรักษ์ป่าโดยชุมชน ซึ่งมีวิถีชีวิตผูกพันกับป่ามานาน และยอมเข้าใจความเป็นไปในธรรมชาติของผืนป่ามากกว่าคนภายนอก ●

● พลังงานจากของไม่หอม

อิสระทางพลังงานอาจไม่ใช่คำกล่าวเกินจริงแต่อย่างใด เพราะสิ่งที่ ‘กลุ่มบ่อหมักก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์’ ตำบลคลองน้ำไหล อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ทำสำเร็จคือ สามารถทดแทนการใช้ก๊าซหุงต้ม หรือ LPG ในครัวเรือน ด้วยก๊าซชีวภาพจากบ่อหมักที่ต่อตรงจากเล้าหมูถึงเตาหุงต้ม

เรียกได้ว่าทุก ๆ ครัวเรือนที่เป็นเจ้าของบ่อหมักก๊าซแทบไม่ต้องพึ่งพาดังแก๊ส LPG เพราะสามารถใช้ก๊าซที่ต่อตรงจากบ่อหมักเพื่อทำกับข้าวได้ 100 เปอร์เซ็นต์

แต่ก่อนจะจัดการกับปัญหากลิ่นรบกวนจากมูลสัตว์ได้อย่างสะดวกตาย แถมได้พลังงานกลับคืนมาแบบนี้ สวัสดิ์ วงศ์ยศ แกนนำแหล่งเรียนรู้บ่อหมักก๊าซชีวภาพบอกกับเราอย่างหมดเปลือกว่า ต้องผ่านอะไรมาบ้าง

● ปัญหาบักจุก

ย้อนกลับไปก่อนปี 2552 ปัญหาใหญ่อันดับต้น ๆ ที่ชาวชุมชนคลองน้ำไหลต้องเผชิญ คือกลิ่นมูลหมูที่ลอยอวลข้ามเล้าออกไปยังบ้านใกล้เคียงสร้างความเดือดร้อนรำคาญจนบางครั้งชาวบ้านเกือบถึงขั้นทะเลาะวิวาทวางมวยกันมาแล้ว

ความจริงในพื้นที่ นอกจากหมูแล้ว ชาวบ้านยังเลี้ยงวัวและควายกันไม่น้อย แต่มูลของสัตว์สองชนิดหลังคงไม่รบกวนใจเท่ามูลหมูแน่ ๆ

วิธีแก้ปัญหานอกจากชาวคลองน้ำไหลจะประชุมปรึกษาเพื่อหาทางออกกันเองในเบื้องต้นแล้ว ยังได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพลังงานจังหวัดกำแพงเพชร ร่วมกับสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด เข้ามาให้ความรู้และแนะนำการติดตั้งบ่อหมักก๊าซชีวภาพในตำบล โดยคัดเลือกบ้านของสวัสดิ์เป็นที่แรก ในฐานะที่เป็นตัวตั้งตัวตีและอาสาสมัครพลังงานชุมชนประจำหมู่บ้าน

“แรก ๆ ชาวบ้านยังติดสบาย โทรสั้งแก๊สกันถึงละ 300 กว่าบาท ก็น่าดี” สวัสดิ์ว่า แต่เมื่อได้ทำบุญซื้อครัวเรือนได้เห็นรายรับรายจ่ายแต่ละเดือน พอหันกลับมามองกองมูลสัตว์ที่นับวันจะส่งกลิ่นเหม็นสร้างความเดือดร้อนแล้วอดสะทอนใจไม่ได้

๐ ทดแทนก๊าซหุงต้ม

26 พฤศจิกายน 2552 เป็นวันที่สวัสดิ์จำได้ขึ้นใจ เพราะเป็นวันที่ชาวบ้านมาช่วยกันลงแรงติดตั้งบ่อหมักก๊าซที่บ้านเขา

บ่อที่ขุดมีขนาด 1.70 x 3.60 เมตร ลึก 1 เมตร เมื่อปรับระดับเรียบเรียบร้อยแล้ว จึงวางถุงดำพีวีซีขนาดยักษ์ที่สามารถรองรับปริมาณก๊าซได้ 2,000-3,000 ลิตร จากนั้นเติมลมใส่ให้ตึง ช้าง ๆ เป็นวงซีเมนต์สำหรับทำบ่อเติมและบ่อล้น เมื่อหมักได้ที่ก็สามารถนำน้ำจากบ่อล้นที่ผ่านการหมักไปรดผักและพืชในแปลงปลูกแทนปุ๋ยได้

สำหรับระยะห่างระหว่างบ่อหมักกับครัว สวัสดิ์บอกว่า 10 เมตรกำลังดี หรือจะสัก 30-40 เมตรก็ยิ่งได้ แต่ไม่ควรเกิน 100 เมตร เพราะก๊าซจากบ่อมีแรงดันไม่มาก ในแต่ละวันจะได้ก๊าซ 8 ลูกบาศก์เมตร เพียงพอสำหรับ 2 ครัวเรือน ทำกับข้าวได้ครึ่งชั่วโมง

สวัสดิ์แยมเคล็ดลับว่า ถ้าเป็นมูลหมูจะใช้เวลาหมักน้อยกว่ามูลวัวควาย เพียง 1 สัปดาห์ก็สามารถให้ก๊าซได้แล้ว ขณะที่มูลวัวควายต้องเก็บไว้ราว ๆ 1 เดือน ส่วนน้ำที่ใช้ในบ่อเติม ห้ามใช้น้ำประปาที่มีคลอรีน แต่จะใช้น้ำฝนน้ำบ่อ เพื่อให้ตัวช่วยสำคัญอย่างจุลินทรีย์เจริญเติบโตและแปรมูลสัตว์ให้เป็นก๊าซมีเทนได้

หลังจากมีบ่อหมักเป็นของตัวเอง สวัสดิ์และภรรยา ก็แทบจะลืมเบอร์ร้านส่งแก๊สประจำหมู่บ้านไปเลย

๐ ปอดกียหายห่วง

4 ปีที่ผ่านมา ชาวตำบลคลองน้ำไหลติดตั้งบ่อหมักก๊าซไปแล้วกว่า 50 บ่อ จากการคำนวณ ถ้าแต่ละครัวเรือนที่เลี้ยงสัตว์หันมาขุดบ่อหมักแบบนี้ทุกบ้าน จะช่วยประหยัดค่าก๊าซหุงต้มได้ปีละ 2,400 บาท ปีแรกราคาอาจจะใกล้เคียงกับการสั่งแก๊สก็จริง แต่หลังจากตัดค่าใช้จ่ายส่วนนี้ไปได้เงินเก็บคงไม่ไปไหนเสีย

“คือทำให้เขาเข้าใจเอง แล้วเขาจะรู้ว่าต้องทำอะไร” เรื่องนี้สวัสดิ์ยอมรับว่าจะไปบังคับให้ใครทำตามคงไม่ได้ ต่างคนก็ต้องตระหนักและมีความตั้งใจอยากทำด้วยตัวเองก่อน

เมื่อชาวบ้านกังวลอันตรายจากก๊าซรั่ว สวัสดิ์บอกเลยว่าแม้จะเกิดก๊าซรั่วจริงก็ไม่อันตรายอย่างที่คิด เพราะกลิ่นตุๆ แบบก๊าซไข่เน่าจะลอยมาติดจมูกไว้มาก เพียงออกเดินสำรวจก็จะพบรูรั่วได้ไม่ยาก

“บางทีเวลาตอนหมูจากเล้าแล้วเปลือเดินเหยียบบ่อก็รู้ได้ทันที เพราะจะมีกลิ่นรั่ว แบบนี้ซ่อมง่าย ๆ ด้วยกาวยีวีซีที่มีตั้งแต่ตอนติดตั้งบ่อนั้นแหละ”

ปัจจุบันชาวบ้านคลองน้ำไหลสุดหายใจกันได้อย่างเต็มปอดจริง ๆ เพราะกลิ่นเหม็นอวลจากมูลสัตว์ที่เคยถูกทิ้งขวางอันตรายกันไปเกือบหมด มูลสัตว์ที่เน่ากลายเป็นขอมีคาและหายาก เพราะถือเป็นวัตถุดิบสำคัญในการผลิตพลังงานทดแทนได้เป็นอย่างดี

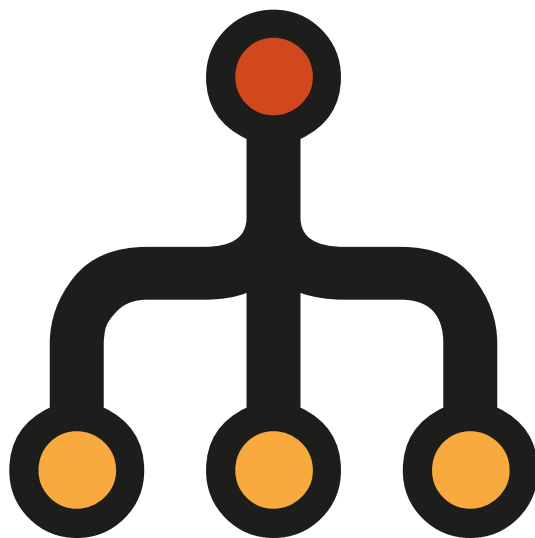
ในวัย 57 แกนนำหมู่บ้านท่านนี้ยังคงแบ่งปันความรู้ที่มีให้กับผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้ในพื้นที่ และยังออกไปบรรยายให้นักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษาใกล้เคียงอีกด้วย

“เมื่อเรามีความรู้ เราก็อยากให้มันขยายออกไป จากที่เรารู้คนเดียว เมื่อขยายต่อไปได้ อีก 10-20 คนเขาก็จะได้

รู้ด้วย แล้วเขาก็จะช่วยกันขยายต่อไปเรื่อย ๆ” สวัสดิ์ทิ้งท้ายก๊าซจากมูลสัตว์เป็นการสร้างสรรคพลังงานทดแทนจากของฟรีที่ไม่มีใครอยากดม แต่เมื่อเห็นผลลัพธ์เต็ม 100 เปอร์เซ็นต์จากฝ่ายเบิกนำ ตอนนี้อยู่ในพื้นที่ก็เริ่มหันมาให้ความสำคัญกับของไม่หอมกันอย่างน่าชื่นใจ ●

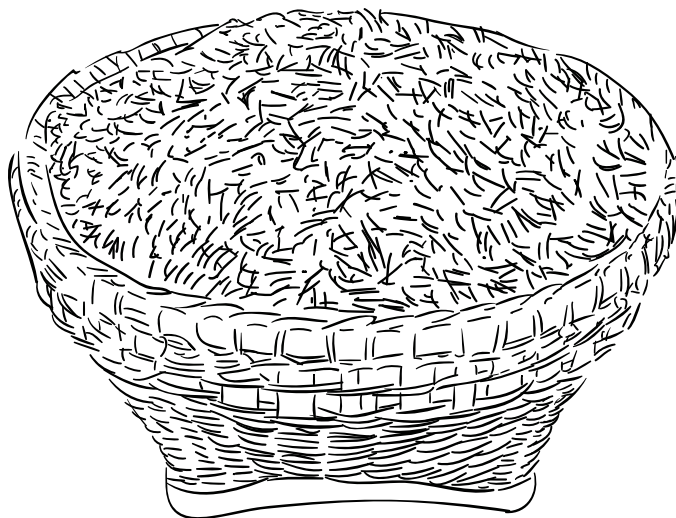

การจัดการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง
{ เกษตรกรรมยั่งยืน }

5

ชุมชนเกษตรกร

มองออกไปนอกเมืองใหญ่ พื้นที่ชนบทบางส่วนเริ่ม
ถูกสภาพสังคมเมืองใหญ่รุกราล้ำกรายมากขึ้นทุกที จนรูปแบบ
ชีวิตของคนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนจากวิถีชนบทไปสู่หนทาง
ที่เร่งรีบแบบสังคมบริโภคนิยมมากขึ้น การทำเกษตรแบบ
เดิม ๆ ถูกแทนที่ด้วยเกษตรเคมี ที่มีเป้าหมายยอดขายและ
ปริมาณผลผลิตเป็นตัวตั้ง แต่ยังคงมีบางชุมชนที่แนวคิดการ
ดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองยังคงเติบโตงอกงามได้ แม้จะ
เป็นเพียงพื้นที่เล็ก ๆ ที่ถูกล้อมรัดด้วยวิถีแบบเมืองใหญ่
ก็ตาม

● 84 ครั้วเรือนครชฎากิจพอเพียง

โครงการที่เกิดจากการรวมตัวของชาวตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ในปี 2552 เริ่มต้นจากการประชาสัมพันธ์รับสมัครครั้วเรือผู้มีความสนใจที่จะน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเตรียมรับมือหามงคล เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมายุ 84 พรรษาในปี 2554 โดยจัดเป็นโครงการตัวอย่างครั้วเรือนครชฎากิจพอเพียงขึ้นมา

ขวัญภา ยาจันทร์ นักพัฒนาชุมชน ตำบลอุโมงค์ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นว่า ในปีแรกทางตำบลอุโมงค์ได้ใช้ตัวเลข '84' เป็นเป้าหมายของจำนวนครั้วเรือ ซึ่งมีผู้สนใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าร่วมโครงการและสมัครเป็นสมาชิกจำนวนมาก ทำให้ในปีถัดมาต้องมีการเปิดรับสมัครเป็นครั้งที่ 2 อีก 84 ครั้วเรือ จนเวลาบั้นปลายผ่านไป 4 ปี ปัจจุบันสมาชิกของกลุ่ม '84 ครั้วเรือนครชฎากิจพอเพียง' มีจำนวนมากถึง 260 ครั้วเรือ

๐ กิจกรรมพอเพียง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีหลักใหญ่ใจความอยู่ที่ความรู้จักพอ เมื่อนำมาประยุกต์กับรูปแบบการใช้ชีวิตประจำวัน นอกจากจะเกี่ยวพันกับเรื่องการใช้จ่ายแล้ว การบริหารทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดก็เป็นสิ่งสำคัญไม่แพ้กัน

“ความพอเพียง คือ จะไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย รู้จักทำบัญชีครัวเรือน ว่ารายได้กับรายจ่ายของเขาคือเป็นยังไง” ขวัญ นภาอธิบายถึงหลักการสำคัญที่ทางกลุ่มนำไปใช้ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมของการออม ซึ่งเมื่อการออมในนามของ ‘กองทุนวันละบาท’ มีมากขึ้น เงินก้อนดังกล่าวจึงกลายเป็นการระดมหุ้น ตั้งเป็นกองทุนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร ผู้ประสบปัญหาทางการเงิน

ในส่วนของการเกษตร จังหวัดลำพูนเป็นจังหวัดที่เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมปลูกลำไย ในตำบลอุโมงค์ก็เช่นกัน ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีรายได้หลักเลี้ยงชีพจากการทำสวนลำไย แต่ในสภาพความเป็นจริง ต้องยอมรับว่ารายได้จากผลผลิตตามฤดูกาลไม่ได้มีตลอดทั้งปี

“วัตถุประสงค์อย่างหนึ่งก็คือ ทำเป็นอาชีพเสริม เช่น เขามีสวนลำไยกันอยู่แล้ว ถ้ายังมีพื้นที่เหลือ ก็สามารถปลูกพืชอื่นๆ หมุนเวียนในขณะที่รอผลผลิตลำไยไปด้วย” จากคำของขวัญภา นอกจากรายได้จากอาชีพหลัก พวกเขายังสามารถสร้างเงินจากอาชีพเสริมเป็นรายได้ไม่ต่ำกว่าวันละ 200-300 บาท

● เปลี่ยนสู่เกษตรอินทรีย์

ในช่วงที่กลุ่ม 84 ครัวเรือนฯ อยู่ในช่วงตั้งไข่ สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย (สกว.) ได้เข้ามาทำการเก็บข้อมูลชุมชน โดยเฉพาะเกษตรกรกลุ่มน้ำบึงห่าง เพื่อศึกษาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่เป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรตัดสินใจเข้ากลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง รวมไปถึงหาเหตุผลที่คนในชุมชนหันมาสนใจแนวคิดเกษตรอินทรีย์มากขึ้น

“คนที่สนใจเข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่จะมาจากความตระหนักในการรักษาสุขภาพ และอยากกินสิ่งดีๆ ให้กับธรรมชาติ เพราะชาวบ้านกลุ่มนี้จะไม่ใช้สารเคมี จะไม่นำสิ่งที่เป็นอันตรายมาหาตัวเอง” ในฐานะ ‘คนใน’ ของอุโมงค์ คำตอบของนักพัฒนาชุมชนอาจเฉลยคำตอบหนึ่งให้กับงานวิจัยชิ้นดังกล่าวได้ โดยขวิญญาเล่าถึงวิธีการโน้มน้าวชาวอุโมงค์ให้หันเข้ามาหาระบบธรรมชาติว่า

“เราจะพาเขาไปศึกษาดูกันว่า จุดเริ่มต้นของการทำเกษตรอินทรีย์มันดียังไง มีการตรวจหาสารพิษในร่างกาย ดูว่าเขากินอะไรเข้าไป ปลอดภัยหรือยัง ตอนหลังๆ บางคนถึงขั้นไปขอใบรับรองเกษตรอินทรีย์ด้วยตัวเอง ซึ่งเราก็ช่วยประสานให้ เพราะเกษตรกรบางคนจะเอาผักไปขายที่โรงพยาบาลก็มี”

เมื่อสมาชิกของกลุ่ม 84 ครัวเรือนฯ เริ่มนำระบบการทำเกษตรอินทรีย์ไปผนวกเข้ากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่ดินบริเวณรอบบ้านที่เคยถูกทิ้งร้างว่างเปล่าจึงกลายเป็นแปลงปลูกผักปลอดสารเคมีขนาดย่อมๆ อยู่เกือบทุกครัวเรือน ตามแนวคิด ‘ย้ายป่ามาอยู่บ้าน’

“เราให้เขาเข้าอบรมเรื่องการทำน้ำหมัก รู้จักการบำรุงดิน การฟื้นฟูดิน การกำจัดแมลงโดยชีววิธี โดยขอความร่วมมือจากอาจารย์มหาวิทยาลัยแม่โจ้มาเป็นวิทยากร” นัก

พัฒนาชุมชนจากตำบลอุโมงค์บอกว่า นั่นคือขั้นตอนการเปลี่ยนที่ดินรอบบ้านให้กลายเป็นพื้นที่สร้างอาหารจากธรรมชาติ ซึ่งเมื่อพืชสวนครัวเหล่านี้มีจำนวนมากเกินกว่าจะบริโภคในครอบครัว ชาวบ้านบางคนก็เปลี่ยนสถานะไปเป็นพ่อค้ารายย่อยได้ไม่ยาก

“กลุ่มชาวบ้านเหล่านี้ไม่ได้ปลูกเยอะ แต่จะปลูกไว้กินบ้าง ขายส่งที่ตลาดบ้าง กลุ่มแม่ค้าที่มารับซื้อก็รู้กันเองว่าคนไหนไม่ใช้สารเคมี ก็จะมาแย่งกันซื้อ เพราะเราจะมี การกระจายข่าวกิจกรรมออกไป จนชื่อของกลุ่ม 84 ครัวเรือนฯ เริ่มเป็นที่รู้จัก ถ้าป่าสมาชิกของเราคนหนึ่งไปนั่งขายผักในตลาด ทุกคนก็จะรู้ว่าแกทำเกษตรอินทรีย์ ผักของแกก็จะขายหมดก่อนเพื่อน”

● โรงเรียนเกษตรกร

เป็นเรื่องจริงที่ว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยังยึดติดอยู่กับวิถีเกษตรเคมี ด้วยเหตุผลด้านการซื้อขายในระบบตลาด เพราะความเชื่อที่ว่า เกษตรอินทรีย์ให้ผลผลิตไม่ตรงกับมาตรฐานของพ่อค้าผู้รับซื้อ ทั้งปริมาณและคุณภาพ แต่เมื่อองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้วิถีธรรมชาติในกระบวนการเกษตรกรรมถูกพัฒนาขึ้นและแพร่กระจายออกไปเป็นองค์ความรู้ใหม่ ทำให้เกษตรกรส่วนหนึ่งเริ่มเข้าใจว่า สารเคมีไม่ใช่คำตอบสำหรับไร่นาเสมอไป

ปลายปี 2552 ธีรลักษณ์ สนวนบ่อแร่ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลบ่อแร่ อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท เริ่มตั้งข้อสังเกตบางอย่างเกี่ยวกับการทำนาของเกษตรกรยุคใหม่

“เห็นชาวนาบ้านเราทำการเกษตรกันแบบผิด ๆ ไม่รู้จักการรักษาดิน เกือบทุกคนหลังจากทำนาเสร็จก็เผาตอซัง ไม่รู้คุณค่าของดิน ทำให้แร่ธาตุในดินสูญหายไป” จากข้อสังเกตดังกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ได้พัฒนาไปสู่การหาคำตอบของคำถามที่ว่า เราจะทำนาให้ถูกวิธีได้อย่างไร

● กระจายองค์ความรู้ใหม่

หลังจากนั้นธัญลักษณ์ได้รวบรวมสมาชิกจำนวน 20 คน และตั้งเป็น ‘โรงเรียนเกษตรกร’ เพื่อขยายองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่ได้รับมาให้พี่น้องในตำบลบ่อแร่ได้นำไปใช้ในพื้นที่ของตัวเอง

“เราคุยกับทางพัฒนาที่ดินบ้าง เกษตรตำบลบ้าง เขาให้องค์ความรู้มา เมื่อเรารู้จักกระบวนการทำนาว่าเราจะต้องเตรียมดิน เตรียมเมล็ดพันธุ์ให้ถูกต้อง อันไหนที่ต่อต้านโรค ต่อต้านแมลง ไม่เหมือนเมื่อก่อนนี้ที่ทำอะไรรตามใจฉัน พอเข้าสู่โรงเรียนเกษตรกรเราก็จะรู้กระบวนการเหล่านี้ว่า เราควรหว่านข้าวเท่าไร พื้นที่เราเหมาะสมกับข้าวชนิดไหน”

เมื่อกระจายองค์ความรู้และเทคนิคต่างๆ กันภายในกลุ่มจนเชี่ยวชาญแล้ว สมาชิกตั้งต้น 20 คนของโรงเรียนเกษตรกรก็จะเริ่มขยายสิ่งที่ได้เรียนรู้มาไปสู่หลังคาเรือนอื่นๆ

“เราก็ช่วยๆ กันกระจายองค์ความรู้ไป เช่นการทำน้ำหมักจากหอยเชอรี่ การรณรงค์ไม่เผาตอซัง การเตรียมดิน วิธีการใช้ปุ๋ยน้ำ แล้วเราก็ไม่ปกปิดกันนะคะ ใครมาถามเราก็บอกได้” เกือบ 100 หลังคาเรือนในหมู่ที่ 1 ของผู้ใหญ่บ้านธัญลักษณ์จึงมีองค์ความรู้ด้านการเกษตรใหม่ๆ อย่างเท่าเทียมกันทั้งหมู่บ้าน

● กำาเกษตรแบบธรรมชาติ

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ในฐานะแกนนำของโรงเรียนเกษตรกรบอกว่า สิ่งสำคัญในการโน้มน้าวให้เกษตรกรหันมาสนใจในวิถีเกษตรธรรมชาตินั้น คือ ต้องให้ทุกคนเข้าใจถึงพิษภัยและภาระค่าใช้จ่ายที่มาพร้อมกับสารเคมีเสียก่อน

“เราต้องชี้ให้เห็นว่าปุ๋ยเคมีมันทำลายสุขภาพอย่างไร ผิดกับปุ๋ยชีวภาพหรือน้ำหมักที่เราทำใช้เอง ไม่มีพิษต่อร่างกาย เราไม่ต้องใช้หน้ากากปิดจมูกก็ได้ และตอนนี้ชาวบ้านรู้กันแล้วว่า ปุ๋ยเคมีเป็นปัจจัยที่ทำให้ต้นทุนสูงขึ้นมากเมื่อเทียบกับปุ๋ยอินทรีย์ ถ้ารู้จักดูแลรักษาดิน ไม่เผาตอซัง เราก็จะได้ปุ๋ยอินทรีย์เป็นต้น ๆ เลย”

เนื่องจากพื้นที่นาในตำบลบ่อแร่ไม่มีระบบชลประทาน เป็นนาหน้าฝน ทำได้เพียงปีละครั้ง ในช่วงเดือนมิถุนายน-สิงหาคม ทำให้มีช่วงว่างจากนาหลายเดือน หนึ่งในวิธีการบำรุงดินที่โรงเรียนเกษตรกรและวิทยาลัยเกษตรกำแพงเพชรให้กับผู้สนใจคือ การปลูกถั่วเขียว

“หลังจากการเก็บเกี่ยวเสร็จสิ้นแล้ว เราจะรณรงค์ให้เกษตรกรในตำบลเราปลูกพืชอายุสั้น เช่น ถั่วเขียว พอเราหว่านจนเก็บผลผลิตแล้ว จะมีช่วงฝนเดือน 5 ตกลงมา เราก็จะไถกลบเป็นปุ๋ยไปเลย”

วิธีการบำรุงดินด้วยปุ๋ยธรรมชาติเป็นก้าวแรกของการหันหลังให้กับปุ๋ยเคมี ก้าวต่อไปคือการหาวิธีจัดการกับศัตรูพืชโดยไม่ต้องพึ่งพายาฆ่าแมลง

“เราใช้เชื้อราบีเวอร์เรียที่ทำจากข้าวโพด เป็นสารไล่แมลงที่ราคาถูกมาก ประหยัด แล้วก็ปลอดภัย” วิทยาลัยเกษตรกำแพงเพชรบอกว่า สมาชิกทุกคนจะนัดรวมตัวมาช่วยกันทำในช่วงก่อนฤดูทำนา เริ่มตั้งแต่การนำ

การเชื้อเชื้อ และทำเป็นก้อน ส่วนวิธีการใช้ เชื้อราที่เป็นก้อนประมาณครึ่งกิโลกรัมจะถูกนำไปผสมกับน้ำ 20 ลิตร เพื่อฉีดในพื้นที่นา

“ฉีดได้ตั้งแต่หลังปล่อยน้ำเข้านา 7 วัน ฉีดได้ตลอดเพื่อป้องกันแมลง ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ เพราะไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ แล้วก็ไม่มีสร้างมลภาวะด้วย”

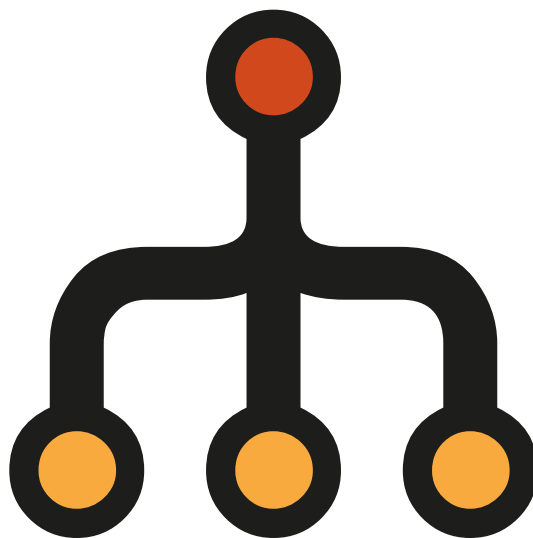
แม้ว่ากระแสหลักจะยังไม่ยอมรับทั้งระบบสารเคมี แต่เกษตรกรส่วนหนึ่งกลับเริ่มเห็นพิษภัยของสิ่งที่ไม่ใช่ธรรมชาติ ทั้งอันตรายทางตรงจากสารพิษและทางอ้อมจากความสิ้นเปลือง แม้ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะหันหลังให้กับความเคยชินเก่า ๆ แต่ตัวอย่างสาธิตจากตำบลบ่อแร่และตำบลบ่อแร่ ก็แสดงให้เห็นแล้วว่า การก้าวข้ามสิ่งที่เราคิดว่ายากเย็นนั้น บางทีอาจเริ่มต้นด้วยการมองไปข้างหลัง ย้อนมองวิถีเกษตรธรรมชาติแบบพึ่งพาตนเองที่เคยทำกันมาช้านานนั้นอาจจะทำให้เรามองเห็นปัญหาว่า อุปสรรคด้านนี้จะอันตรายหายไป เมื่อเราเลือกทางเดินอีกเส้นหนึ่ง ●

การจัดการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

{ การดูแลสุขภาพชุมชนโดยชุมชน }

6

การจัดการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

☰ การดูแลสุขภาพชุมชนโดยชุมชน

‘ผู้ชรา’ แยกเล่าอาสา

รู้หรือไม่ ประเทศไทยมีผู้สูงอายุมากที่สุดในอาเซียน กลุ่มประชากรอายุเกิน 65 ปีมีมากถึง 12.59 เปอร์เซ็นต์ และอีก 10 ปีข้างหน้า ในปี 2564 ประเทศไทยจะกลายเป็น ‘สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์’

ตำบลวังชัน อำเภอวังชัน จังหวัดแพร่ เป็นเพียง จิ๊กซอว์เล็กๆ ของภาพใหญ่ภาพนี้ ที่ทั้ง 4 หมู่บ้านของเทศบาลมีผู้สูงอายุรวมกันกว่า 500 คน แต่ที่น่าสนใจคือ ทุกหมู่บ้านต่างก็มีชมรมผู้สูงอายุ เพื่อรวมกลุ่มช่วยเหลือเกื้อกูลกัน กระทั่งปรึกษาหารือปรับทุกข์กันประสาเพื่อนร่วมรุ่น

จนเมื่อปี 2554 ชาวตำบลวังชันทุกวัยได้รับผลกระทบจากพายุหนักเต็ม น้ำท่วมทั้งเทศบาล ลำบากที่สุดคือเด็กเล็ก และคนชรา หลายคนออกจากบ้านไม่ได้ หรือถ้าได้ ด้วยสังขารที่โรยราก็ทุลักทุเลเต็มที่

หนึ่งในผู้สูงอายุที่พอจะช่วยเหลือตัวเองและคนอื่นได้ อย่าง คุณป้าพันใบ ไชยมงคล วัย 63 ปี ก็เข้าช่วยเหลือเพื่อนผู้ลำบากกว่าด้วยการทำอาหารแล้วนำไปส่งถึงบ้านให้ได้ อิมท้องยามโดนน้ำล้อมโอบ

“จากความลำบากคราวนั้น จึงคิดว่าน่าจะดีกว่าถ้าได้

รวมกลุ่มช่วยเหลือดูแลกัน เลยชวนชมรมทั้ง 4 หมู่บ้านในตำบลมารวมกัน คนที่สบายก็จะได้ช่วยเหลือคนที่ลำบาก คนมีมากก็ให้คนมีน้อย และที่สำคัญเราจะได้ทำงานร่วมกัน” คุณป้าพันใบ เล่าที่มาที่ไป

จึงเป็นที่มาของ ‘ชมรมผู้สูงอายุกล้าอาสา’ ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากเทศบาลตำบลวังชัน และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดแพร่ เข้ามาฝึกอบรมเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ และแนวทางในการจัดตั้งกลุ่มเพื่อร่วมทำกิจกรรม เพื่อเป็นการสร้างความเป็นองค์กรชุมชนและความเอื้ออาทรให้แก่เพื่อนสมาชิกชมรมและสังคม ด้วยการรวมกลุ่มกันสร้างสรรค์กิจกรรมที่เอื้อต่อการดูแลสุขภาพ สร้างสุขภาพให้กับตนเอง สมาชิก ชุมชน และสังคม ด้วยภูมิปัญญา ด้วยคุณค่า และศักดิ์ศรีของความเป็นผู้สูงอายุ

๐ กำไรต้องกล้าอาสา

“ชื่อกลุ่มกล้าอาสา มาจากกรรมการทุกคนช่วยกันคิด เพราะเวลามีกิจกรรมหรือความช่วยเหลืออะไร เราจะลงไปเป็นกลุ่มแรก ๆ ก่อนเลย” ป้า พันใบเผย

อายุสมาชิกชั้นต่ำตั้งไว้ที่ 60 ปี ส่วนผู้อาวุโสสูงสุดตอนนี้คือ 93 ป้า พันใบเล่าให้ฟังอีกว่า จะไม่มีการเก็บเงินจากสมาชิกแต่อย่างใด เงินก้อนแรกที่เข้ามาในชมรมก็ได้มาจากการบอกรับบุญทอดผ้าป่ากว่า 9,000 บาท

เงินจำนวนนี้ถือเป็นทุนตั้งต้น แต่หลังจากนั้นเทศบาลและสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ก็ได้เข้ามาช่วยฝึกอาชีพและจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุแห่งวังซิ่นทั้งหลายรู้สึกมีคุณค่า โดยเฉพาะโครงการอบรมสอนทำน้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า และแชมพูสมุนไพร ที่สร้างรายได้และกำลังใจให้สมาชิกไม่น้อย

“ลูกค้าก็คนในเทศบาลนั่นแหละ ของเราขายไม่แพง น้ำยาล้างจานขวดละ 10 บาท ถ้ามมีโปรโมชันด้วยนะ ใครซื้อครบ 10 ขวดแล้วเอาขวดเปล่ามาแลกเราให้ไปเลย 1 ขวดใหม่ แชมพูก็ขวดละ 10 บาท ส่วนน้ำยาซักผ้าขวดละ 20”

รายได้อีกทางหนึ่งมาจากการทำดอกไม้จันทน์อันประณีตของคนเฒ่าคนแก่ ที่มีกจะมีคนมาออร์เดอร์ถึงที่ บ้างก็ให้ไปส่งที่วัด หรือบางทีก็ยกทีมไปทำสด ๆ ในศาลาวัดกันเลยทีเดียว

● เงินทองต้องหมุนเวียน

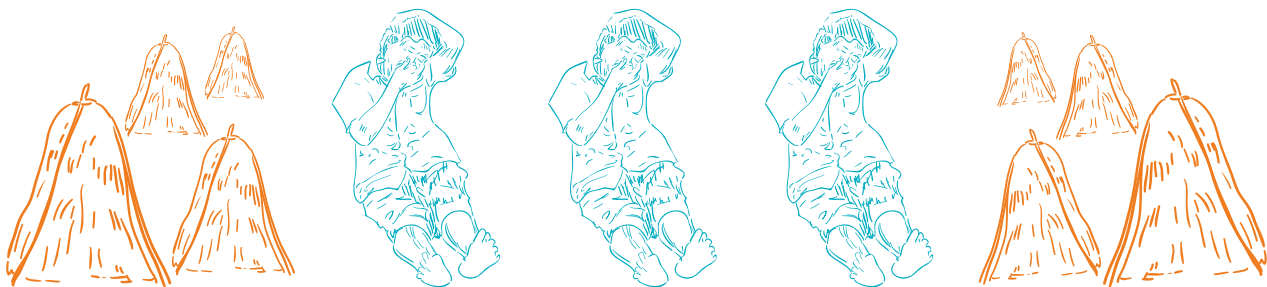
เงินทั้งหมดจะถูกสมทบเข้ากองทุนของชมรม ที่มีทั้งประธาน รองประธาน กรรมการ และเหรัญญิก ร่วมดูแลค่าใช้จ่ายอย่างเข้มงวด

โดยเงินส่วนหนึ่งจะถูกนำไปใช้เป็นสวัสดิการของสมาชิกในชมรม เช่น ถ้าสมาชิกคนใดเสียชีวิต จะมีเงินช่วยเหลือรายละ 200 บาท บางครั้งก็นำน้ำยาล้างจาน ดอกไม้จันทน์ไปช่วยงานแบ่งเบาระเจ้าภาพได้บางส่วน

“ซองที่เราช่วยไป 200 บาท หลายครั้งเจ้าภาพใส่ซองให้เรากลับมามากกว่าอีก” ป้าพันธ์ไพบูตย์ยิ้ม ๆ

งานบุญทั้งหลาย ชมรมก็จะเจียดเงินกองทุนบางส่วนมาร่วมทำบุญ หรือใช้ซื้อน้ำดื่มและเสบียงระหว่างมาช่วยกันทำน้ำยาซักผ้า น้ำยาล้างจาน แชมพู และดอกไม้จันทน์

ทั้งนี้ สมาชิกชมรมผู้สูงอายุทุกถ้ำอาสาจะประชุมกันประมาณ 3 เดือนต่อ 1 ครั้ง หรือถ้ามีวาระเร่งด่วนก็เรียกประชุมเป็นกรณีพิเศษ โดยมีบ้านของป่าสมแสง จอกมา สมาชิกอีกคนเป็นศูนย์บัญชาการหลัก หรือบางทีก็ได้อาศัยงานบุญหรือวันสำคัญทางศาสนา นัดมาพบปะกันตามวัดวา และวันที่เทศบาลแจกเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุประจำเดือน

● กิจกรรมชุมชนใจ

นอกจากกิจกรรมช่วยหารายได้แล้ว ผู้สนับสนุนหลักอย่างเป็นทางการของชมรมอย่าง อบต.วังชัน ยังจัดให้มีกิจกรรมประเภทชุมชนใจผู้สูงอายุ ได้แก่ การเสริมสร้างสุขภาพ เช่น การออกกำลังกายในช่วงเย็น ราววงโยนยุค เต็นแอโรบิค และปั่นจักรยานรอบ ๆ เทศบาล

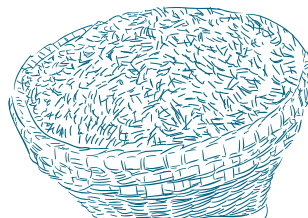
“เราเน้นกีฬาเบา ๆ เทศบาลเองก็จัดให้มีการแข่งขันสนุก ๆ อย่างตักน้ำใส่ขวด ม้าयोग และวิ่งเปรี๊ยะ มาเอาใจคนแก่” ป้าพันธ์ ไบ แจกแจงต่อว่า แพ็คเก็จนี้มีควบคู่กับการเข้าตรวจสุขภาพและอบรมเรื่องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุให้แก่คนในครอบครัว ที่ได้รับความอนุเคราะห์จากเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลวังชันเป็นอย่างดี

ที่ขาดไม่ได้คือ กิจกรรมด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม โดยฟื้นฟูภูมิปัญญาพื้นบ้านของผู้เฒ่าผู้แก่กลับมา ผ่านเครื่องดนตรี สะล้อ ซอ ซึง ที่มีฝีมือลายมือขนาดได้ไปแสดงตามงานต่างๆ ของเทศบาลเป็นประจำ

ในหมวดเดียวกัน ยังมีการหล่อเทียนเข้าพรรษา พิธีสืบชะตาแม่น้ำยม เข้าวัดฟังธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และการรดน้ำดำหัวกันในหมู่ผู้สูงอายุกันเอง

“คนอายุ 60 กว่าก็ไปรดน้ำให้คนอายุ 75 ขึ้นไป ทุกคนก็ชื่นใจ” ป้าพันธ์ ไบบอก

ส่วนกิจกรรมที่สมาชิกในชมรมชอบมากเป็นพิเศษคือการจัดทำวัรีไหว้พระ 9 วัด โดยมี อบต.วังชัน เป็นผู้สนับสนุนการเดินทาง

● สุขกาย สบายใจ ไม่พึ่งหมอ

การได้พบปะกัน ช่วยเหลือกัน แลกเปลี่ยนสารทุกข์ สுகติบกันในกลุ่มผู้สูงอายุวังซัน ป่าพันใบพุดแทนสมาชิกทุกคน ทำให้มีความสุข สุขทั้งกาย สุขทั้งใจ คนที่เคยหมดกำลังใจ ก็กลับมาสดใสอีกครั้ง

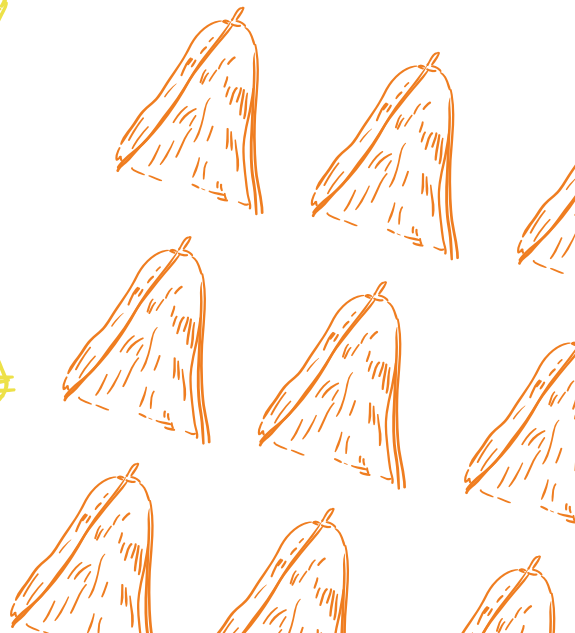
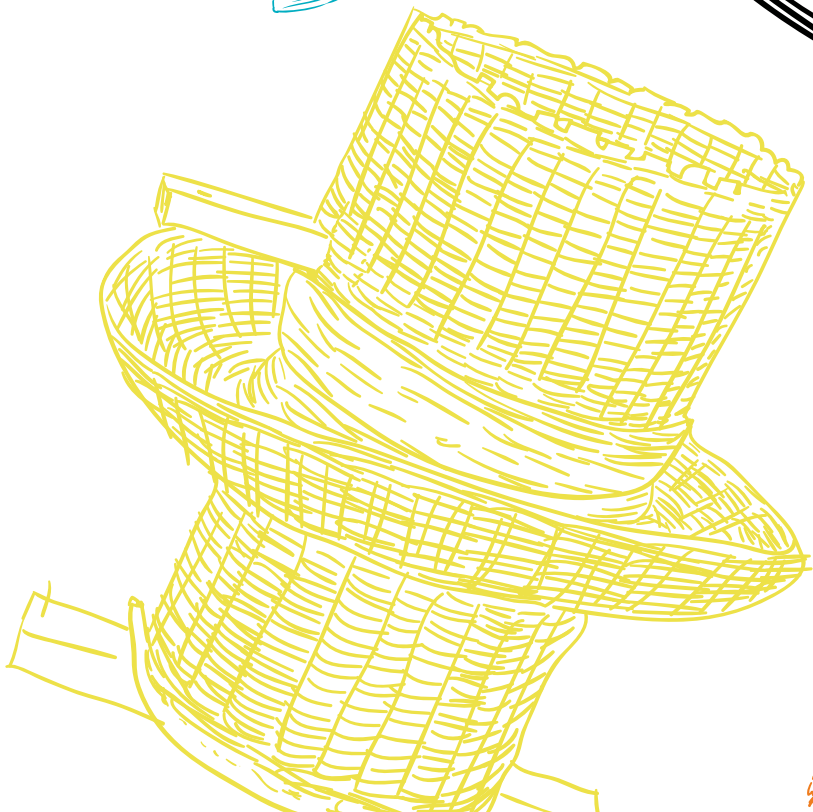
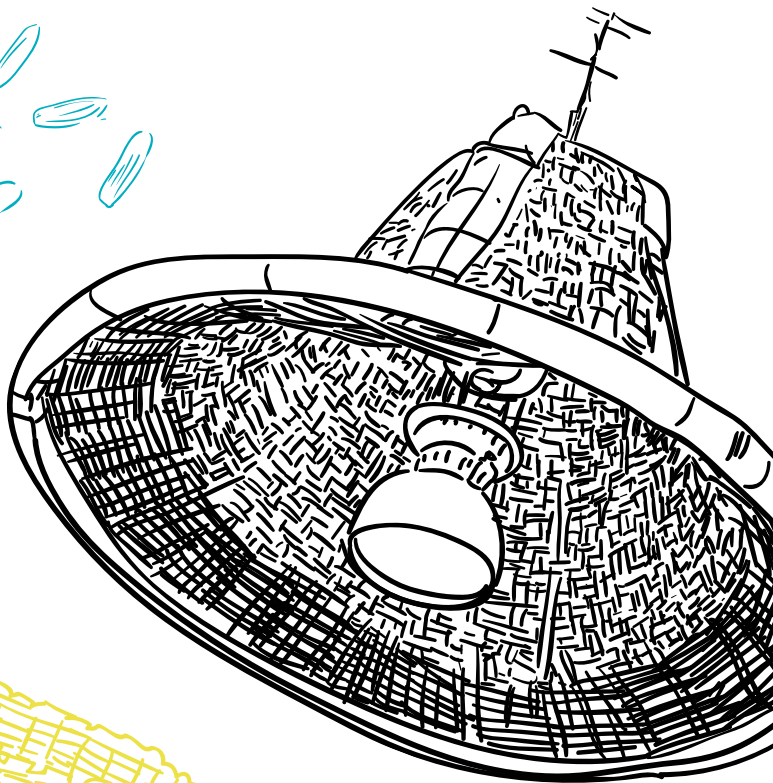
ผลโดยตรงคือ ลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล เพราะเมื่อจิตใจสบาย ปลอดภัย โปร่ง ก็ส่งผลถึงสุขภาพ ร่างกายทันที โดยเฉพาะโรคยอดฮิตอย่างปวดข้อ เบาหวาน และความดันโลหิตสูง ที่ทำให้บรรดาผู้สูงวัยต้องเดินเข้า ออกโรงพยาบาลเป็นว่าเล่น ก็ลดระดับความถี่ลงเป็นนาน ๆ ที

“มีความสุข มีงานทำ มันไม่ต้องคิดมาก พอไม่คิดมาก ก็ไม่ป่วย ช่วยลดค่าใช้จ่ายของภาครัฐด้วย”

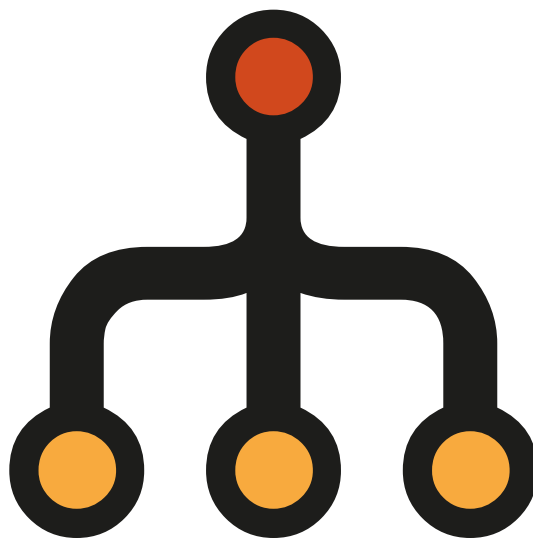
จากที่เคยเป็นพลเมืองส่วนน้อยในบ้าน ไม่ค่อยมีปาก เสียงหรือแสดงความคิดเห็น จนทำให้คนแก่คนเฒ่าหลายคน เก็บความน้อยใจเอาไว้ แต่เมื่อได้มารวมกลุ่มหรือมาประชุม ที่เทศบาล ทุกคนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ความ รู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่าก็กลับคืนมา

...และกล้าที่จะอาสาในทุกกิจกรรมของชุมชน ●

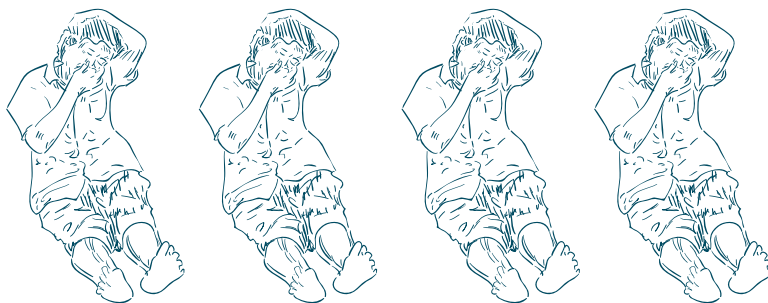
การจัดการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

{ การลงทุนด้านสุขภาพโดยชุมชน }

7

การจัดการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

☰ การลงทุนด้านสุขภาพโดยชุมชน

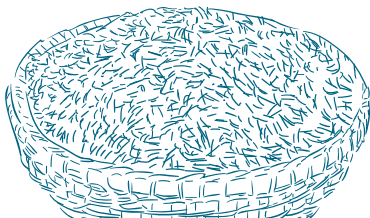
สุขภาพดี...มีกำไร

ตรรกะในเชิงเศรษฐกิจการลงทุนที่บอกว่า ‘ทุกการลงทุนมีความเสี่ยง’ ไม่น่าจะใช้ได้กับเรื่องราวที่เกิดขึ้นในตำบลโพนทอง ชัยภูมิ

ที่นี่มีการลงทุนด้านสุขภาพผ่านกิจกรรมในรูปแบบจิตอาสาดูแลผู้พิการ

องค์การบริหารส่วนตำบลโพนทอง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ได้ทำงานและได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) และสนับสนุนองค์ความรู้จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ให้คนพิการทุกคนสามารถเข้าถึงระบบบริการสุขภาพและได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างทั่วถึงและได้รับสิทธิประโยชน์สามารถดำรงอยู่ได้

ในมุมมองของ ศานิตย์ กล้าแท้ นายก อบต.โพนทอง เชื่อมั่นว่า การดูแลเพื่อมนุษยเป็นทั้งหน้าที่ของพลเมืองและภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

● นมแม่

การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เป็นพื้นฐานที่สำคัญของการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งส่งเสริมให้เด็กมีระดับ

พัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาที่ดีตั้งแต่เล็ก โดยเฉพาะใน 6 เดือนแรกของชีวิต เพราะน้ำนมแม่เป็นสารอาหารชนิดเดียวที่เหมาะสมกับทารกแรกเกิด เป็นระยะที่น้ำนมแม่มีคุณค่าสูงสุด และมีคุณสมบัติที่เหนือกว่านมปรุงแต่งชนิดอื่น

หากมองผ่านสายตากรองลงทุน การลงทุนเรื่องสุขภาพตั้งแต่เด็กแรกเกิดในมุมมองของศานิตย์ กำไรอยู่ที่ระยะยาว ปี 2551 อบต.โพนทอง จึงตั้งโครงการส่งเสริมและเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เพื่อพัฒนาบุคลากรผู้ดูแลมารดาและทารกทุกคนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ สร้างจิตสำนึกและความตระหนักถึงปัญหา บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ คำนึงถึงประโยชน์และสิทธิที่เด็กควรได้รับ

มารดาที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่จะได้รับรางวัล 2,000 บาท สำหรับแม่ที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ครบ 6 เดือน

๐ วัยชรา

การลงทุนด้านสุขภาพไม่ได้มีเป้าหมายที่กำไร เหมือนการลงทุนประเภทอื่น เพราะมนุษย์ไม่ใช่สิ่งของหรือสินค้าที่จะนำมาเก็งกำไร

“กิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพของชาวโพนทอง เรามองในเชิงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มองถึงความเท่าเทียมที่พวกเขาควรมีสิทธิประโยชน์ที่พึงได้รับ” คานิตย์กล่าว

ผู้สูงอายุในชุมชนโพนทองบางคนอาศัยลำพัง บางคนลี้ภัยในท้องถิ่น อปต.โพนทอง จึงริเริ่มโครงการอาสาสมัครผู้สูงอายุ ซึ่งนั่นหมายความว่า ต้องการอาสาสมัครที่รักงานจิตอาสา

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือ อสม. ย่อมเป็นชื่อแรกที่จะเข้ามาทำงานตรงนี้ พวกเขาจะลงพื้นที่เยี่ยมบ้านที่มีคนชราอาศัยอยู่ พูดคุยถามไถ่ปัญหาเรื่องสุขภาพ ตรวจสอบร่างกายเบื้องต้น เป็นการดูแลทั้งมิติสุขภาพและมิติของหัวใจ คนแก่บางคนอยู่ตามลำพังกับหลาน คนหนุ่มสาวเข้าเมืองไปทำงาน

“บางทีหากมีคนไปเยี่ยมไปถามไถ่ ยายวันนี้กินข้าวกับอะไรน้อ แค่นี้ พวกเขาก็ชุ่มชื่นหัวใจแล้ว” นายภค คานิตย์บอก

● รำวงเบาหวาน

“ความดัน ความดัน เบาหวาน
ช่างแสนรำคาญเมื่อเกิดการเจ็บป่วย
พวกเรามาทำตามนี้ เพื่อให้ชีวิตอยู่ดีมีสุข
เราต้องงดเค็มงดหวาน เพิ่มปริมาณกากใยสีเขียว
ทุกสิ่งเป็นสิ่งที่ดีๆ ให้พวกเรานี้ همین ออกกำลังกาย”

เนื้อร้องในบทเพลง ‘รำวงเบาหวาน’ ที่เหล่า อสม. และผู้ป่วยเบาหวานตำบลโพนทอง ร่วมขับขานเพื่อเตือนตัวเองเรื่องพฤติกรรมกรบริโภคอันเป็นสาเหตุของโรคเบาหวาน และอาจลามไปถึงความดันโลหิตสูง

ข้อมูลของกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลโพนทองเมื่อปี 2552 ระบุตัวเลขผู้ป่วยเบาหวานและความดันโลหิตสูงถึง 193 ราย ผู้ป่วยบางรายมีภาวะแทรกซ้อน เพราะพฤติกรรมกรบริโภคของชาวบ้านเปลี่ยนไป อีกทั้งการทำเกษตรที่เน้นการใช้สารเคมีก็ทำให้ระบบของร่างกายเปลี่ยนแปลงไปด้วย

สำหรับวิธีการดูแลผู้ป่วยเบาหวานและความดันเริ่มตั้งแต่จัดตั้ง ‘กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน’ ด้วยการนำ อสม. และตัวแทนผู้ป่วยมาถ่ายทอดความรู้ให้แกกัน การเข้ารับอบรมความรู้จากโรงพยาบาล นำมาประยุกต์เพื่อรักษาโรค

รวมถึงนวัตกรรมกรสร้างทางเดินลานหิน เพื่อกระตุ้นระบบเส้นประสาทบริเวณปลายเท้าทำให้ระบบไหลเวียนเลือดดีขึ้น การแช่มือและเท้าในน้ำสมุนไพรโสมขามต้มกับตะไคร้ ทั้งนี้ ผู้ป่วยเบาหวานจะมีอาการชาที่มือและเท้าไม่รับรู้ถึงความเจ็บปวดเมื่อเดินไปชนกระแทกของมีคมต่างๆ ทำให้เกิดแผลได้ง่าย วิธีนี้จะช่วยกระตุ้นระบบประสาทที่เท้าได้

ทั้งผู้ป่วยและ อสม. จะนัดมารวมตัวกันที่วัด สัปดาห์ละ 2 ครั้ง มาแช่เท้าด้วยสมุนไพร หลังจากนั้น อสม. จะใช้เครื่องวัดความรู้สึกของเท้า แนะนำอาหาร วัตความดัน ออกกำลังกายร่วมกันด้วยการรำวงเบาหวาน โดยใน 1 เดือนจะมีแพทย์จากโรงพยาบาลมาวัดระดับน้ำตาลของผู้ป่วยและจ่ายยา โดยที่ผู้ป่วยไม่ต้องเดินทางไปรับยาที่โรงพยาบาล

● กำลังใจ

“ชีวิตตอนนี้มีแต่แม่เท่านั้น
คอยอยู่ข้างหลังของผม
ผมไม่อยากจะเป็นอย่างนี้
ชีวิตที่เป็นอัมพาต
ไม่อยากจะรับรู้ว่าผมเป็นอะไร”

นี่คือบทเพลงของ บัญชา พงษ์สมบุญณ์ เขาแต่งเพลงนี้
และนอนเล่นกีตาร์โปร่งบนเตียงนอนขนาด 5 ฟุตของเขา เขา
ประสบอุบัติเหตุจนเป็นอัมพาต ขยับไปไหนไกลเตียงนอน
ไม่ได้ แม่คือคนที่คอยดูแลเขาไม่ห่าง

โครงการอาสาสมัครดูแลผู้ป่วยอัมพฤกษ์-อัมพาต
เป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่อาสาสมัครชาวโพนทองจะลงพื้นที่ไป
เยี่ยมเยียนผู้ป่วยอัมพฤกษ์-อัมพาต พร้อมกับพูดคุยถามไถ่
ให้กำลังใจและทำกายภาพบำบัด

นอกจาก อสม. แล้ว ศาสนิตย์บอกว่า ยังมีชาวบ้านที่
ต้องการทำงานช่วยเหลือสังคมเข้ามาขอทำงานด้วย หลังจาก
ที่ประกาศรับคนหมวด อาสาสมัครเหล่านี้จะผ่านการเรียนหมวด
อย่างถูกหลักวิธี

ปัจจุบัน โพนทองมีอาสาสมัครดูแลผู้พิการ 47 คน
พวกเขาจะลงพื้นที่ไปดูแลผู้พิการเดือนละ 3 ครั้ง ทำกายภาพ
หมวด และให้กำลังใจ นายกษศานิตย์บอกว่า อย่างหลัง
สำคัญที่สุด

● คนสู้ชีวิต

กิ่งก้านสาขาของการดูแลผู้พิการยังทอดร่มเงาไปสู่การช่วยเหลือเรื่องอื่นๆ

‘กลุ่มคนสู้ชีวิตตำบลโพหนอง’ เป็นแหล่งรวมคนที่มีหัวใจนักสู้ พวกเขาเหล่านี้เป็นคนพิการทางร่างกาย แต่ไม่พิการใจ รวมตัวกันทำผลิตภัณฑ์จักสานเส้นพลาสติก โดยมี อบต.โพหนอง คอยหาตลาดรองรับให้

“เราส่งเสริมจัดหาอาชีพให้เขา พาไปออกบูธ หาตลาดให้ ทั้งหมดที่เราทำในแง่หนึ่งมันคือมิติทางจิตใจ ให้เขารับรู้ว่าไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว ขณะเดียวกันก็ไม่ให้เขารู้สึกเป็นภาระของชุมชนหรือของใคร” นายกษศานิตย์บอก

๐ จิตอาสาหุ่นยาว

ชาวตำบลโพหนอง ไม้ไผ่มีเพียงแค่ผู้ใหญ่ที่คอยช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกันเท่านั้น เยาวชนตำบลโพหนองยังได้รับการต่อยอดจนก่อเกิดกลุ่มเยาวชนจิตอาสาหลายกลุ่ม อาทิ อาสาสมัครดูแลผู้ป่วย ผู้พิการ อาสาสมัครเครือข่ายเอเด็ส หรือ CTW น้อย (Community Team Work) ฯลฯ

เยาวชนจิตอาสาเหล่านี้มองทุกคนในตำบลเป็นเหมือนญาติผู้ใหญ่ โดยกิจกรรมที่ทำเป็นประจำในการดูแลผู้ป่วยเบาหวานกลุ่มนี้คือ นวดเท้า จี้จุดเท้า นวดฝ่ามือ นวดตัว บำ ไหล่ หรือแม้กระทั่งพ้อนร่วางเพื่อสร้างความบันเทิง ช่วยให้ผู้ป่วยคลายเครียด

นายก อบต.โพหนอง เล่าว่า เยาวชนมีส่วนร่วมในเกือบทุกกิจกรรม เพื่อสร้างจิตสำนึกในการช่วยเหลือผู้อื่น โดยมีผู้ใหญ่เป็นแกนนำในทุกเรื่อง ทุกกิจกรรม ทั้งกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อช่วยผู้ป่วยโรคเบาหวาน กลุ่มอาสาสมัครและจิตอาสาดูแลผู้พิการ (นอนติดเตียง) กลุ่มอาสาสมัครเครือข่ายเอเด็ส และ CTW (Community Team Work)

“อาสาสมัครเครือข่ายเอเด็สให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องเอเด็ส โดยมีตัวแทนหมู่บ้านละ 2 คน มาให้ความรู้แก่เยาวชน สร้างแกนนำเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจในการติดต่อของเชื้อ และสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่เพื่อนๆ เยาวชนด้วยกันได้ ทำให้เกิดเครือข่ายการทำงานด้านเอเด็สหรือแม้กระทั่งเรื่องเพศสัมพันธ์ก็เช่นกัน” นายก อบต. กล่าว

ภาพการทำงานเป็นทีม ทั้งระดับผู้นำ แกนนำหมู่บ้าน รวมทั้งเยาวชน เกิดเป็นเครือข่ายการทำงานที่เข้มแข็ง ทำให้ตำบลโพหนองมีแนวทางในการดูแลซึ่งกันและกันที่แข็งแรง

๐ กำไรจากการลงทุน

ตามนายเกษศานิตย์ ว่า ได้อะไรกลับ
มาจากการลงทุนด้านสุขภาพ

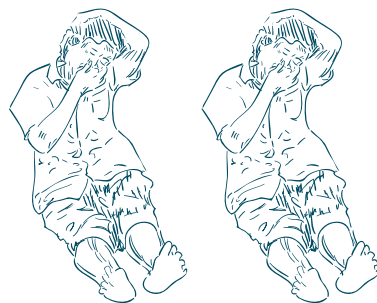
“เราได้จิตอาสาทั้งจาก อสม. จากคน
ทั่วไป จากเยาวชนมาทำงานด้านสุขภาพ
แต่เหตุผลที่เราทำกิจกรรมด้านสุขภาพนั้น
ก็เพราะมันเป็นหน้าที่ขององค์กรปกครอง
ท้องถิ่น หน้าที่ของพลเมือง ให้เขาได้มีชีวิต
อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์”

เขาเป็นนายก อบต. คนหนึ่งที่พูดจา
ตรงไปตรงมาที่สุด

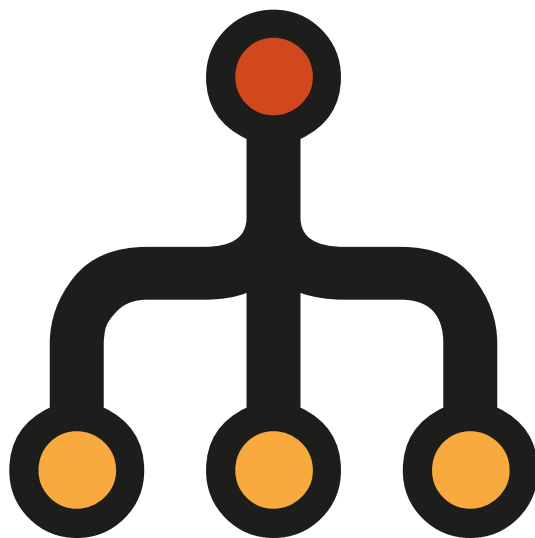
“ชาวบ้านไม่ได้ต้องการเงินจากเรา แต่
พวกเขาต้องการความช่วยเหลือ”

การลงทุนด้านสุขภาพของตำบล
โพหนอง ไม่ต้องใช้เงินทุนมาก อาศัยแค่แรง
กายแรงใจ และผลกำไรทั้งหมดที่ได้ก็ยอมตก
แก่ชาวบ้านโดยถ้วนทั่ว

ซึ่งแล้วน้ำใจชาวชัยภูมิ... ●

การจัดการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

{ การจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนท้องถิ่น }

‘เก่ง เสือส้ม’ วีรบุรุษชาวบ้านจัดการภัยพิบัติ

บทเรียนจากเหตุการณ์สึนามิในปี 2547 เหตุการณ์น้ำท่วมจังหวัดภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย และเหตุการณ์ดินถล่มต่อเนื่องในปีถัดๆ มา รวมถึงภัยพิบัติธรรมชาติที่เกิดขึ้นไม่ขาดสายในทุกภูมิภาคซึ่งสร้างความเสียหายมหาศาล อีกทั้งข้อมูลทางสถิติที่ชี้ให้เห็นว่าความถี่และความรุนแรงของภัยเหล่านี้มีแต่จะมากขึ้น กระตุ้นเตือนว่าประเทศไทยควรจะต้องทบทวนมาตรการในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ก่อนที่จะเกิดความเสียหายรุนแรงกว่าที่เคยเป็นมา

มาตรการที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันมีจุดอ่อนหลายประการ อาทิ ความบกพร่องในการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การขาดแคลนเครื่องมือ ระบบเตือนภัยล่าช้า บุคลากรขาดความชำนาญ ข้อจำกัดในการตัดสินใจปฏิบัติงาน ทุกระบบด้านงบประมาณที่มีขั้นตอนยุ่งยาก ไม่สอดคล้องกับการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริงที่มีความเร่งด่วน สิ่งก่อสร้างและโครงสร้างพื้นฐานที่เป็น

อุปสรรคต่อการจัดการน้ำ และชาวบ้านที่ขาดองค์ความรู้ในการรับมือกับภัยพิบัติด้วยตัวเอง เป็นต้น

แม้ว่าภัยพิบัติทางธรรมชาติเป็นสิ่งที่มนุษย์เราไม่อาจหยุดยั้ง แต่หากสามารถก้าวพ้นอุปสรรคด้านการจัดการเหล่านี้ไปได้ ประสิทธิภาพในการป้องกันความเสียหายก่อนเกิดเหตุ แนวทางปฏิบัติระหว่างเกิดเหตุ และการเยียวยาความเสียหายหลังเกิดเหตุ ก็จะเป็นไปอย่างรวดเร็วและรัดกุมมากขึ้น

‘ศูนย์การจัดการภัยพิบัติตำบลเกาะจันทร์ อ่าเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช’ ถือเป็นต้นแบบที่ดีในการจัดการภัยพิบัติ เนื่องจากมีความครอบคลุมทั้งด้านการจัดการศูนย์ประสานงาน การพัฒนาอาสาสมัคร การจัดการกองทุน และการวางแผนขับเคลื่อนการจัดการภัยพิบัติภาคประชาชน ซึ่งทำให้การแก้ปัญหาไม่ได้จำกัดอยู่ที่เหตุการณ์เฉพาะหน้า แต่มีความต่อเนื่องยั่งยืนและพร้อมเตรียมรับมือภัยฉุกเฉินทุกเมื่อ

๐ ร่วมใจเมื่อภัยมา

สาเหตุสำคัญที่ทำให้พื้นที่ดังกล่าวกลายมาเป็นต้นแบบที่มีประสิทธิภาพด้านการจัดการภัยพิบัติ ประการแรก เนื่องจากชาวบ้านมีความตระหนักร่วมกันว่าพื้นที่ตำบลเกาะชันท์ที่พวกเขาอาศัยอยู่เป็นพื้นที่ที่มีสถานการณ์ความเสี่ยงรอบด้าน อ่างเก็บน้ำ 2 แห่งซึ่งอยู่ด้านใต้และด้านเหนือของตำบล คือ อ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใสและอ่างเก็บน้ำป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง เป็นอ่างเก็บน้ำที่ไม่ได้ออกแบบให้ทนต่อกระแสน้ำไหลเซาะ และหากเกิดการพังทลายก็จะพัดพาน้ำและโคลนเข้าทำลายพื้นที่เกาะชันท์เสียหายรุนแรง อีกทั้งระบบราชการที่ใช้เวลาในการของบประมาณนาน สวนทางกับความเร่งด่วนของสถานการณ์ ชาวบ้านจึงถูกกระตุ้นให้ต้องพึ่งพาตนเองเป็นอันดับแรก โดยไม่เฝ้ารอคอยความช่วยเหลือจากภายนอกที่อาจล่าช้า

ประการต่อมา ตำบลเกาะชันท์มีพื้นฐานในการรวมตัวกัน นับตั้งแต่การเกิดเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งพาตนเองภาคใต้ ในปี 2546 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นให้พวกเขาเกิดกระบวนการเรียนรู้ ปัญหาในพื้นที่ของตน และสร้างแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเป็นหลัก

นอกจากนั้น พื้นที่ตำบลเกาะชันท์ยังมีความมั่นคงทางอาหารจากการฟื้นฟูนาไร่เพื่อนำกลับมาปลูกข้าว และมีโรงสีชุมชน พร้อมนำข้าวที่สีได้ไปแจกจ่ายในพื้นที่ประสบภัย ต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ที่เมื่อถนอมถูกตัดขาด ร้านค้าซึ่งเป็นแหล่งพึ่งพิงทางอาหารแห่งเดียวของชุมชนกลับไม่มีสินค้าจำหน่าย

นี่คือเหตุผลที่ทำให้ชาวตำบลเกาะชันท์ตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมรับมือ ในฐานะที่เป็นจุดยุทธศาสตร์หากเกิดเหตุภัยพิบัติ

๐ จากฐานสานเป็นเครือข่าย

“สุดท้ายแล้วการจัดการภัยพิบัติต้องจัดการโดยตัวผู้ประสบภัยเองก่อนเป็นอันดับแรก” คือแนวคิดที่ทำให้ โทเมศร์ ทองบุญชู อดีตผู้ใหญ่บ้าน บ้านไม้เสียบ เข้าเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงหลักในการขับเคลื่อนเครือข่ายการจัดการภัยพิบัติจากธรรมชาติในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งก่อตั้งในปี 2548 และได้ถอดบทเรียนจากการที่เครือข่ายได้เข้าไปดูงานจิตอาสาที่มูลนิธิพุทธฉือจี้ ประเทศไต้หวัน รวมทั้งผ่านประสบการณ์ช่วยเหลือพื้นที่ประสบภัยต่าง ๆ มาแล้วเกือบทุกภูมิภาค ทำให้เขาเล็งเห็นว่า การช่วยเหลือที่ไม่มีระบบชัดเจนจะหาความยั่งยืนได้ยาก และจำเป็นจะต้องมีการสร้างความร่วมมือเป็นเครือข่ายที่ใหญ่กว่าระดับตำบลในการแก้ปัญหา จนเกิดเป็นการทำงานระดับ ‘ภูมิภาค’ ซึ่งเป็นการผนึกกำลังของแต่ละตำบลที่อยู่ในภาวะภัยพิบัติ

เดียวกันมารวมเข้าด้วยกัน

ระบบการทำงานของศูนย์การจัดการภัยพิบัติระดับตำบล ประกอบด้วย 3 ขา ทำหน้าที่หนุนเสริมกันและกันได้แก่ ชุมชน (ชาวบ้าน) ท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) และท้องถิ่น (เทศบาล อบต.) ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลองค์ความรู้ สนับสนุนกองทุน และหนุนเสริมการปฏิบัติการกิจของกันและกัน ทำให้เกิดความเชื่อมโยงและยั่งยืน ศูนย์การจัดการภัยพิบัติระดับตำบลเหล่านี้จะทำหน้าที่ติดตามและรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ของตนเองเป็นขั้นแรก ส่วนในขั้นที่สอง ศูนย์ต่างๆ จะประสานงานกันเป็นระดับภูมิภาค และในขั้นที่สามก็จะขยายผลเชื่อมโยงกันจนกลายเป็นการทำงานระดับเครือข่าย พร้อมทั้งจะส่งกำลังอาสาสมัครและอุปกรณ์เข้าไปช่วยเหลือในต่างพื้นที่

๑ หัวใจของศูนย์จัดการภัยพิบัติ

1) สถานที่จัดตั้งศูนย์การจัดการภัยพิบัติ ทำหน้าที่ประสานงานการเฝ้าระวัง รวบรวมและอบรมอาสาสมัคร เป็นพื้นที่การเรียนรู้ของชุมชน รวบรวมฐานข้อมูล เครื่องมือ อุปกรณ์ และอุปกรณ์การยังชีพเบื้องต้น ซึ่งการจัดการจะมีระบบและกลไกการดูแลใน 2 ส่วน คือ 1.คณะกรรมการศูนย์ มีบทบาทด้านบริหารจัดการ 2.ผู้รับผิดชอบดูแลศูนย์และอาสาสมัคร ทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการปฏิบัติการและเป็นวิทยากรประจำฐาน บริหารแผนงาน จัดการงานต่างๆ ของศูนย์ รวมทั้งจัดการระบบกองทุนและดูแลอาสาสมัคร

3) ข้อมูลกายภาพพื้นที่เสี่ยงภัย กลุ่มเสี่ยงภัย และทุนทางสังคม อาสาสมัครจะทำการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับภัยพิบัติที่เกิดขึ้น ข้อมูลพื้นที่เสี่ยงภัย และข้อมูลกลุ่มเสี่ยงเปราะบางที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ โดยให้อาสาสมัครลงพื้นที่สำรวจและจัดทำ ‘แผนที่ทำมือ’ ตามคำแนะนำของวิทยากร ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจสภาพพื้นที่อย่างถ่องแท้และสามารถปฏิบัติงานได้จริงยามเกิดภัยพิบัติ นอกจากนี้ชาวบ้านยังอาศัยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการพยากรณ์เหตุภัยพิบัตินอกเหนือไปจากการพึ่งพิงเทคโนโลยี

2) คณะทำงานการจัดการภัยพิบัติ ประกอบด้วยตัวแทนชุมชน ท้องที่ และท้องถิ่น โดยมีขั้นตอนจากการเริ่มหา ‘แกนนำต้นคิด’ ซึ่งมีประสบการณ์ความรู้ด้านการจัดการภัยพิบัติมาเป็นตัวเชื่อมโยงแนวร่วมต่างๆ เช่น กลุ่มจิตอาสาชุมชน อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน เป็นต้น เพื่อเข้ามาปรึกษาหารือแนวทางการจัดการ และท้ายที่สุดคือ ร่วมกันก่อตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนระดับตำบลและวางแผนการทำงาน โดยในส่วนของตำบลเกาะจันทร์ อาศัยโครงสร้างของท้องที่ มีกำนันเป็นประธาน มีผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน และตัวแทนภาคประชาชนเข้าร่วมเป็นกรรมการ

4) อาสาสมัครการจัดการภัยพิบัติ หรือ ‘แห่ง เลื้อยสั้ม’ ถือเป็นหัวใจของการจัดการภัยพิบัติชุมชน เพราะเป็นแกนหลักในการปรึกษาหารือ คิดวางแผนตัดสินใจจัดทำข้อมูล และเข้าช่วยเหลือผู้ประสบภัย จึงต้องมีการพัฒนาความรู้ด้านสารสนเทศ การสื่อสาร การใช้งานเครื่องมือ ยกระดับการทำงานร่วมกับสื่อ และแสวงหาแนวทางขับเคลื่อนสู่ความเป็นอาสาสมัครภาคประชาชนระดับนานาชาติ เชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายในและนอกประเทศ

การวางหลักสูตรอบรมอาสาสมัคร อาศัยพื้นฐานจากประสบการณ์ในการทำงานจริง มีการบันทึก

ข้อปัญหาที่เคยเกิดขึ้นแล้วจึงนำมาบรรจุในหลักสูตร เช่น ในอดีตอาสาสมัครไม่มีความรู้เกี่ยวกับการให้สัญญาณแก่เฮลิคอปเตอร์ที่กองทัพส่งไปช่วยเหลือที่ตำบลกรุงชิง อำเภอ นบพิตำ ทำให้ไม่สามารถลงจอดได้ ในภายหลังจึงมีการบรรจุหลักสูตรอากาศยานเบื้องต้นเพิ่มเติมลงไปด้วย นอกจากนี้ อาสาสมัครต้องเรียนรู้การใช้เรือหลากหลายประเภท ตามสภาพของพื้นที่ การปฐมพยาบาลเบื้องต้น และการประสานงานร่วมกับหน่วยอื่น ๆ

ในการฝึกอบรมอาสาสมัครจะมีการแบ่งอาสาสมัคร ออกเป็น 2 ระดับ อาสาสมัครระดับตำบลจะได้รับการ อบรมในหลักสูตร 3 วัน เรียนรู้การบันทึกจัดทำฐานข้อมูล หลักการวิเคราะห์สถานการณ์ และการช่วยเหลือเบื้องต้น มีกำลังอาสาสมัคร 25 คนต่อตำบล ส่วนอาสาสมัครระดับ

โครงข่ายมาจากการคัดเลือกอาสาสมัครระดับตำบลที่มี ความสามารถโดดเด่น และมีเวลามากพอที่จะอุทิศตัวให้ งานอาสาสมัคร จำนวน 2-3 คนต่อตำบล

ปัจจุบันมีอาสาสมัครระดับโครงข่ายรวมทั้งสิ้น 76 คน อาสาสมัครเหล่านี้จะต้องเข้ารับการอบรมในหลักสูตร 7 วัน ซึ่งมีการฝึกปฏิบัติเข้มข้น สามารถรับมือกับสถานการณ์ ภัยพิบัติรุนแรงทุกประเภท และต้องเข้ารับการซ้อมแผนปี ละ 4 ครั้ง หมุนเวียนตามประเภทภัยพิบัติและตามพื้นที่ที่มัก ประสบภัย ได้แก่ น้ำท่วมบริเวณทะเลสาบสงขลา ดินโคลน ถล่มจังหวัดสุราษฎร์ธานี พายุและไฟฟ้าที่ป่าพรุควนเคร็ง ทั้งนี้ หากเกิดภัยพิบัติในพื้นที่ใด อาสาสมัครประเภทนี้จะ เป็นกำลังหลักที่ถูกส่งไปปฏิบัติการ

5) เครื่องมือ อุปกรณ์ กุญแจ และระบบการสื่อสาร มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจให้แก่ชุมชนผ่านหอกระจายข่าว และจัดทำเอกสารคู่มือที่อ่านง่าย นอกจากนี้ ยังจัดให้มีการประชุมแกนนำ-ผู้ใหญ่บ้าน ที่เรียกว่า ‘เวทีสัญจร’ ในด้านระบบสื่อสารเตือนภัยนอกจากหอกระจายข่าวแล้ว ยังมีการใช้วิทยุสื่อสารหรือ ว.แดง ในยามวิกฤติ ซึ่งโทรศัพท์ไม่สามารถใช้งานได้

6) แผนการจัดการภัยพิบัติ แบ่งเป็น 2 ระดับ ในระดับครัวเรือน ได้แก่ การตรวจสอบความมั่นคงของที่อยู่อาศัย เตรียมแผนการดูแลสมาชิกครอบครัวที่มีความเปราะบาง จัดเตรียมอาหารสำรอง เครื่องมือสื่อสาร เพื่อรับข้อมูลในยามวิกฤติ และสำหรับเกษตรกรก็ต้องเตรียมแผนในการดูแลปศุสัตว์และพืชผล เช่น การอพยพ การเลือกพันธุ์พืชที่ให้ผลผลิตก่อนฤดูกาลที่มักเกิดภัยพิบัติ เป็นต้น ส่วนแผนในระดับชุมชน จะมีตั้งแต่การเตรียมรับมือ การจัดการในช่วงเกิดภัยพิบัติ แผนการฟื้นฟูหลังเกิดภัยพิบัติ และแผนในการพัฒนาระดับการจัดการให้ดียิ่งขึ้นในคราวต่อไป

7) กองทุนและระบบการดูแลอาสาสมัคร เป็นกองทุนเพื่อสนับสนุนสวัสดิการให้แก่อาสาสมัคร ได้มาจากการรวบรวมกำไรของกิจกรรมภายในชุมชน กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และการระดมทุนในวาระต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้มอบให้อาสาสมัครเป็นตัวแทน แต่ใช้วิธีสนับสนุนอาสาสมัครให้ทำอาชีพเสริมตามความถนัดและใช้กองทุนดังกล่าวเข้าไปรับซื้อผลผลิต ถือเป็น การสร้างรายได้และกลายเป็นทุนความรู้ในอนาคต

8) การเชื่อมโยงกับภาคอื่นๆ ขณะนี้ มีจุดมุ่งหมายจะสร้างเป็นอาสาสมัครระดับภูมิภาคที่มีความรู้และทักษะในการช่วยเหลือชาวบ้านในพื้นที่ที่แตกต่างกัน มีการเชื่อมโยงการสื่อสาร (ว.แดง) ตั้งเป็นศูนย์ครอบคลุมพื้นที่ทุกภูมิภาค รวมถึงแลกเปลี่ยนข้อมูล ทรัพยากร และกองทุนระหว่างกันได้ เมื่ออีกพื้นที่เกิดภัยพิบัติ

จุดเริ่มต้นของโครงสร้างเครือข่ายภาคประชาชนที่เข้มแข็งได้ถึงระดับนี้ แม้จะมีที่มาจากความหวาดกลัวภัยพิบัติของชาวบ้าน แต่นั่นก็เป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่ทำให้เกิดความร่วมมือกันของคนระดับท้องถิ่น จนสามารถก่อให้เกิดพลังและประสิทธิภาพในการทำงานได้ โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากภาครัฐที่มีความล่าช้าและไม่มีความเข้าใจสภาพพื้นที่มากพอ

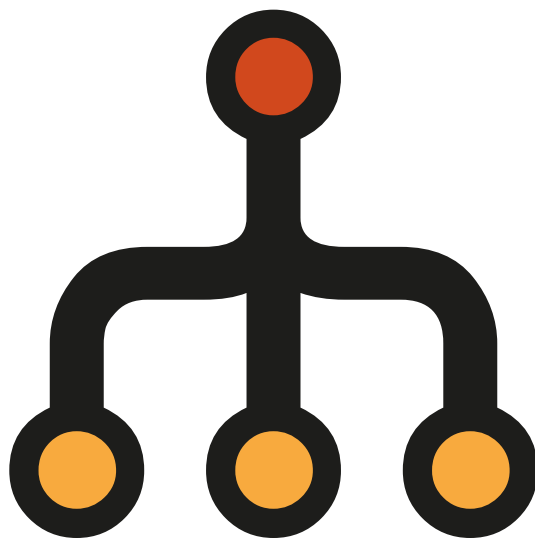
โมเดลการทำงานของศูนย์การจัดการภัยพิบัติยังสามารถขยายไปเป็นต้นแบบของการจัดการเรื่องอื่น ๆ นอกเหนือจากเรื่องภัยพิบัติ และพัฒนาเป็นความมั่นคงในชุมชนแห่งการพึ่งพาตนเองต่อไป ●

การจัดการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

{ เศรษฐกิจชุมชน }

9

การจัดการโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

เศรษฐกิจชุมชน

เมล็ดข้าวเล่าเรื่อง

ประโยคทักทายแสดงความห่วงใยของคนไทยอาจมีอยู่ไม่กี่คำ นอกจาก ‘สบายดีไหม’ ที่พูดกันอย่างน่ารัก ‘กินข้าวหรือยัง’ ก็เป็นอีกหนึ่งประโยคแสดงถึงความเอื้ออาทร

จากคำถามแสดงความห่วงใยนี่เองที่สะท้อนให้รู้ว่า คนไทยผูกพันกับข้าวมาตั้งแต่โบราณ และอาหารประจำชาติเราก็คือ ข้าวสวยหุงสุกร้อน ๆ หอมกรุ่น

หากจะพูดถึงข้าว อันว่าข้าวในบ้านเรานี้สามารถแบ่งออกเป็นหลายชนิด มากสายพันธุ์ ทั้งข้าวสาร ข้าวเหนียว ข้าวพันธุ์หอมมะลิ ยันข้าวกล้อง

ไม่ว่าจะด้วยกระแสรักสุขภาพหรืออื่นใดที่มีอาจทราบ ปัจจุบันข้าวที่กำลังได้รับความนิยมไม่แพ้ข้าวขาวก็คือ ข้าวไม่ขาวหรือ ‘ข้าวกล้อง’ ที่หลายครัวเรือนบรรจุเลือกสรรมาหุงหาใส่หม้อ ด้วยคุณสมบัติของข้าวกล้องที่มีประโยชน์หลายประการ ทั้งป้องกันอาการเหน็บชา แชนชาไว้เร็วแรง ป้องกันโรคปากนกกระจอก และเป็นเกราะคุ้มกันจากตะคริว

ด้วยคุณประโยชน์เช่นนี้เองที่ทำให้ชาวบ้านตำบลบ้านช่อง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา หันมาผลิตจัดจำหน่าย และแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวสารสีน้ำตาลธรรมชาติ ให้เป็นสินค้าเพิ่มมูลค่า ทั้งขนมจำพวกคุกกี้ เค้ก กะหรี่ปั๊พ ที่ได้จากแป้งข้าวกล้อง และยังมีการแปรรูปให้เป็นเครื่องดื่มรสธรรมชาติอย่างน้ำข้าวกล้องอีกด้วย

● รวมกลุ่มสีข้าว

นับแต่ปี พ.ศ. 2539 จนถึงปัจจุบัน เป็นระยะเวลาการทำงานอันต่อเนื่องยาวนานของกลุ่มแปรรูปข้าวของชาวตำบลบ้านซ่อง ภายใต้ชื่อกลุ่ม ‘ธาร์ทิพย์’ กลุ่มดังกล่าวจัดตั้งขึ้นเพราะความเดือดร้อนจากการถูกเอารัดเอาเปรียบด้วยการกดราคาข้าวเปลือกของพ่อค้าคนกลาง ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงริเริ่มตั้งกลุ่มแปรรูปข้าวขึ้นมา เพื่อพองตัวเองและคนในชุมชนเดียวกัน โดยมีแกนนำรุ่นบุกเบิก 5 คน

สุรศักดิ์ ศรีเกษม เลขาธิการกลุ่มแปรรูปข้าวธาร์ทิพย์เล่าให้ฟังว่า กลุ่มดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วงปี 2539 ขณะนั้นเป็นช่วงที่ข้าวเปลือกมีราคาต่ำ แต่ข้าวสารมีราคาสูง ราคาข้าวเปลือกที่ชาวนาขายออกไปมีจุดบอดอยู่ที่พ่อค้าคนกลาง

ซึ่งเป็นผู้กำหนดราคา จากการกำหนดราคานี้เองที่ทำให้ชาวบ้านไม่ได้รับความเป็นธรรม เพราะราคาในตลาดขณะนั้นข้าวเปลือกอยู่ที่เกวียนละ 4,000 บาท ส่วนข้าวสารราคาเกวียนละ 9,000- 10,000 บาท ซึ่งนับว่าเป็นราคาที่ต่างกันโขเลยทีเดียว

วิธีการแก้ปัญหาของกลุ่มแปรรูปข้าวธาร์ทิพย์ คือการตัดวงจรของพ่อค้าคนกลางออกเสีย โดยการปลูกข้าวเองและสีเอง ด้วยความที่พื้นที่ตำบลบ้านซ่องเป็นที่ราบลุ่ม ซึ่ง 95 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ทั้งหมดอัดแน่นไปด้วยพื้นที่ทางการเกษตร และชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร จึงทำให้ไม่เป็นที่อุปสรรคในการหาวัตถุดิบ

หลังจากเริ่มสีข้าวเอง กลุ่มแปรรูปข้าวสารทิพย์ก็เริ่มหันหน้าสู่กระแสสีเขียว ปลูกข้าวแบบไร้สารเคมี โดยพวกเขาจะรับซื้อข้าวจากกลุ่มของตัวเองและจากชาวนาที่ปลูกข้าวแบบปลอดสารพิษ เพื่อให้แน่ใจว่าผลผลิตที่ออกมาจะได้คุณภาพ ไม่เจือปนสิ่งแปลกปลอม

“เมื่อข้าวอินทรีย์มีความนิยมเพิ่มมากขึ้น ทางกลุ่มของเราจึงเริ่มปลูกข้าวโดยไม่ใช้สารเคมี ซึ่งจุดนี้ทำให้คนอื่น ๆ เห็นว่าการปลูกข้าวแบบไร้สารพิษก็ให้ผลผลิตได้เท่ากัน และยังสามารถลดต้นทุนได้มากกว่า” เลขาณุกรกลุ่มธรรทิพย์เล่าความเป็นมา

● แปรรูปผลิตผล

ผลิตภัณฑ์อย่างแรก ๆ หลังจากกลุ่มเริ่มจับกระแสสีเขียว คือ ข้าวกล้อง ข้าวกล้องงอก และข้าวซ้อมมือ ต่อมา กลุ่มธรรทิพย์มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ จากข้าวกล้อง เพื่อเป็นทางเลือกและเสริมรายได้ให้กับชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็น ข้าวคั่วสมุนไพรสำหรับใส่ลาบ หรือจะเป็นการทำขนมจากแป้งจุมูกข้าวกล้อง การทำน้ำข้าวกล้อง ไปจนถึงน้ำข้าวกล้องงอกอีกด้วย

“ผลิตภัณฑ์ของเรามีทั้งข้าวกล้อง ข้าวซ้อมมือ ส่วนที่เป็นจุมูกข้าวก็ทำเป็นแป้งข้าวกล้องสำหรับทำขนม และก็มีขนมข้าวเกรียบทองม้วน น้ำข้าวกล้องงอก คุณก็ ข้าวคั่วสมุนไพร ส่วนสินค้าที่ขายได้มากที่สุดคือ ข้าวซ้อมมือหอมมะลิแดง มีทั้งถุงใหญ่และถุงเล็ก”

ความพิเศษของข้าวซ้อมมือหอมมะลิแดงของกลุ่มแปรรูปข้าวธรรทิพย์ ได้เครื่องหมายรับรองผลิตภัณฑ์ OTOP ระดับ 4 ดาวเป็นตัวการันตีคุณภาพ และเจ้า OTOP 4 ดาว ยังเป็นตัวช่วยให้ข้าวซ้อมมือของพวกเขาเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น เป็นผลให้สามารถจำหน่ายข้าวได้เดือนละประมาณ 45,000 บาทเลยทีเดียว

“OTOP 4 ดาว มันช่วยให้สินค้าเราเป็นที่รู้จักมากขึ้น อย่างเช่นมีลูกค้าสั่งข้าวของเราจากการได้รับข้อมูลในอินเทอร์เน็ต พอเขาเห็นว่าเป็น 4 ดาว เขาก็มั่นใจคุณภาพและสั่งซื้อมา” สุรศักดิ์กล่าว

๐ ตัวช่วยเกษตรกร

จากปี 2539 กลุ่มแปรรูปข้าวสารทิพย์มีสมาชิกตั้งต้น 5 คน

17 ปีผ่านไป จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 33 คน และ อัมพร เรืองฤทธิ์ คือหนึ่งในนั้น

‘ป่าพร’ หนึ่งในเกษตรกรชาวตำบลบ้านช่อง เข้าร่วมกลุ่มแปรรูปข้าวสารทิพย์ โดยการขายข้าวเปลือกหอมมะลิแดงให้กับทางกลุ่มก่อน จนถึงวันนี้เป็นเวลาร่วม 10 ปีแล้ว

“เมื่อก่อนป่าขายข้าวให้โรงสี เขากดราคาเรา มากเลย ที่บอกว่ารัฐบาลประกันราคาข้าวให้เกวียนละ 12,000 บาท มันก็เป็นแค่ตัวเลขที่เขาตั้งเอาไว้ แต่พอเราไปขายจริง ๆ มันจะถูกหักยิบย่อยจนไม่ได้ราคานั้นเลย”

หลังจากเจ็บตัวจากการถูกกดราคาข้าว ป่าพรหันมาพึ่งชุมชนโดยการขายข้าวเปลือกให้กลุ่มแปรรูปข้าว ซึ่งได้ราคาดีกว่าขายให้กับโรงสี แถมทางกลุ่มยังมารับซื้อข้าวเปลือกถึงที่บ้าน ทำให้ป่าพรไม่ต้องเสียเวลาหอบข้าวหลายตันไปขายในต่างอำเภอ

“ถ้าขายให้กลุ่มธรรทิพย์เขาจะให้ราคาดี ได้เกวียนละประมาณ 13,000 บาท แล้วกลุ่มเขายังมารับซื้อเองด้วย พอถึงวันนัดเขาก็มาเอาข้าวไป เราไม่ต้องหอบไปให้เขาเอง ตรงนี้มันก็เป็นผลดีกับเราด้วย” ป่าพรบอกถึงข้อดีที่กลุ่มธรรทิพย์ไม่เคยทอดทิ้งชุมชน

● สวัสดิการเพื่อสมาชิก

นอกจากจะแปรรูปข้าวแล้ว กลุ่มธรรมาภิบาลบ้านช่อง ยังจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกในรูปแบบการออมทรัพย์ แนวคิดคือให้สมาชิกกลุ่มฝากเงินเดือนละ 20 บาท ในทุกวันที 25 ของแต่ละเดือน ต่อมาจึงขยับขึ้นเป็นเดือนละ 100 บาท เพื่อให้กองทุนออมทรัพย์มีเงินทุนเพียงพอในการบริหารจัดการ

การออมทรัพย์ดังกล่าวจัดทำขึ้นเพื่อเป็นการต่อยอดผลกำไรจากการค้าขาย เมื่อครบรอบในแต่ละปี ทางกลุ่มจะนำเงินปันผลมามอบให้แก่สมาชิก และยังแบ่งเงินส่วนหนึ่งไว้เป็นกองทุนสำรองสำหรับกรณีเกิดเหตุฉุกเฉิน ทั้งในยามเจ็บไข้ได้ป่วย รวมทั้งเป็นสวัสดิการในงานมงคลและอวมงคลอีกด้วย

“กองทุนออมทรัพย์ของเราจะแบ่งเงินไว้หลายส่วน ส่วนหนึ่งเพื่อเก็บไว้ซื้อข้าวเปลือกมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ

ส่วนที่สองเป็นกองทุนเงินสำรองสำหรับสมาชิก ครอบคลุมตั้งแต่การเกิด ขึ้นบ้านใหม่ การเจ็บป่วย จนถึงการเสียชีวิต ส่วนสุดท้ายเราจะมอบเป็นสาธารณประโยชน์ เช่น มอบให้วัดหรือโรงเรียน” เลขาธิการกลุ่มแปรรูปข้าวให้ข้อมูลเสริม

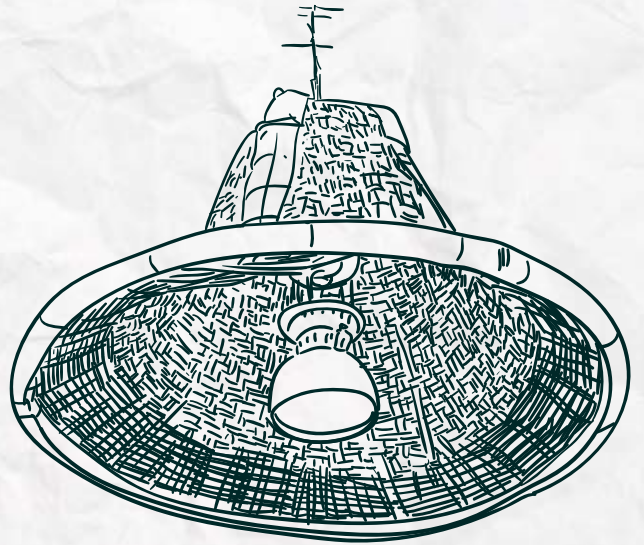
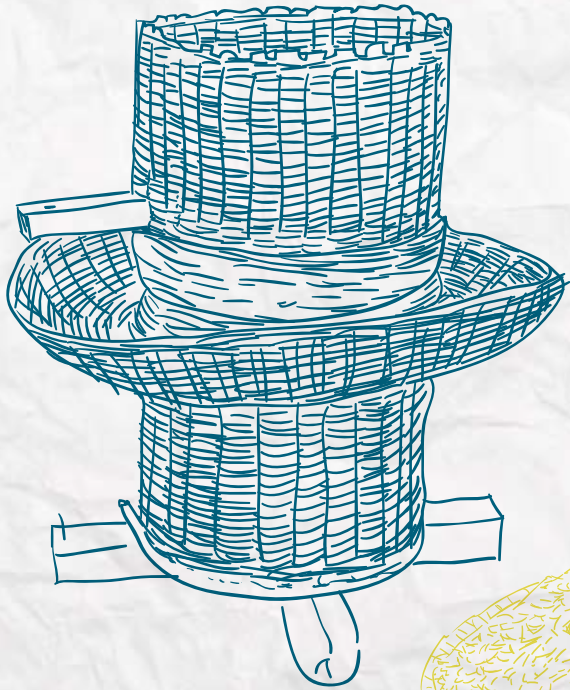
ความเจ็บตัวจากการถูกพ่อค้าคนกลางกดราคาข้าวเปลือก ทำให้ชาวตำบลบ้านช่องหันมาพึ่งพาตัวเองและพึ่งพิงธรรมชาติ การปลูกข้าวปลอดสารพิษนอกจากจะดีต่อตัวเกษตรกรเองในด้านสุขภาพแล้ว ยังผลิตออกออกมาเป็นรายได้จนเจือครัวร์เรือน ยิ่งไปกว่านั้นยังสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้อย่างครบวงจร

ด้วยหัวใจคิดแบบนักบุกเบิกของกลุ่มธรรมาภิบาล ผสมรวมกับความร่วมมือน้อมใจกันในชุมชน ปัจจุบันชุมชนตำบลบ้านช่องสามารถยืนหยัดอยู่บนขาตัวเองได้โดยไม่ต้องง้อนายทุนหรือพ่อค้าคนกลางให้เปลืองเวลา ●

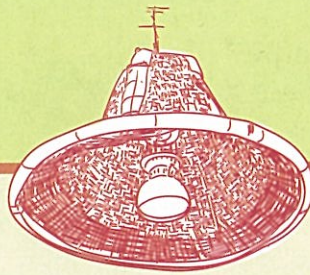

การบริหารจัดการท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม

การจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชน

การเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เกษตรกรรมยั่งยืน

การดูแลสุขภาพชุมชนโดยชุมชน

การลงทุนด้านสุขภาพโดยชุมชน

การจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนท้องถิ่น

เศรษฐกิจชุมชน

ISBN-13: 978-6163290182

9 786163 290182